

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

САША МАЛИМАРКОВ

МИЛИВОЈ БУГАРСКИ

VI

**ИСТОРИЈА И ТРАДИЦИЈЕ
СРПСКЕ МАЊИНЕ**

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ S.A.

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Saša Malimarcov

Milivoi Bugarschi

ИСТОРИЈА И ТРАДИЦИЈЕ СРПСКЕ МАЊИНЕ

pentru școlile și secțiile cu predare
în limba sârbă

Manual pentru
clasa a VI-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ S.A.

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:						
ANUL	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Școala	Anul școlar	Starea manualului*	
					la primire	la returnare
1.						
2.						
3.						
4.						

* Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat. Cadrele didactice vor controla dacă numele elevului este scris corect. Elevii nu trebuie să facă niciun fel de însemnări pe manual.

© E.D.P. 2018. Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate Editurii Didactice și Pedagogice, București.

Orice preluare, parțială sau integrală, a textului sau a materialului grafic din această lucrare se face numai cu acordul scris al editurii.

© **Prof. gr. I Sașa Malimarcov, Prof. dr. Milivoi Bugarschi**

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ S.A.

Str. Spiru Haret nr. 12, sector 1, cod 010176, București

Tel.: 021.315.38.20

Tel./fax: 021.312.28.85

e-mail: office@edituradp.ro

www.edituradp.ro

Libraria E.D.P.: Str. Gen. Berthelot, nr. 28-30

Comenzi pentru această lucrare se primesc:

* prin posta, pe adresa editurii

* prin e-mail: comenzi@edituradp.ro
comercial@edituradp.ro

* prin telefon/fax: 021.315.73.98

Tehnoredactor: **Gabriela Dimitriu**

Coperta: **Alin Casapu**

Deșteaptă-te, române!

Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

САДРЖАЈ

I. СЛОВЕНИ, ПРЕЦИ СРБА 7

1. Порекло Словена	8
2. Сеобе Словена	10
3. Јужни Словени	11
Синтеза	14
Евалуација	15

II. ДРУШТВЕНИ, МАТЕРЈАЛНИ И ДУХОВНИ ЖИВОТ СЛОВЕНА 16

1. Друштвено-економски односи код Словена	17
2. Политеизам код Словена	20
Синтеза	22
Евалуација	23

III. СРПСКА СРЕДЊОВЕКОВНА ДРЖАВА... 24

1. Прве државне области Срба	25
2. Србија у доба Немањичћа (XII-XIV век)	28
Владавина Стефана Немање	28
Стефан Првовенчани (1196-1228)	29
Србија од Радослава до Стефана Дечанског	32
Српско царство	35
3. Односи са суседима (XII-XV век)	37
Византија, Угарска, Бугарска	37
Турци Османлије	40
Бој на Косову	43
Синтеза	46
Евалуација	47

IV. ЕКОНОМСКИ ЖИВОТ И СРЕДЊОВЕКОВНО ДРУШТВО 48

Занимања. Друштвени сталежи	49
Синтеза	54
Евалуација	55

V. СРБИ У СРЕДЊОВЕКОВНОМ БАНАТУ 56

1. Историјска област Банат	57
2. Српско племство у Банату	59
3. Цар Јован Ненад	62
4. Устанак Срба у Банату 1594. године	64
Синтеза	66
Евалуација	67

VI. СРБИ, БАНАТ И ХАБЗБУРЗИ 68

1. Сеобе Срба	69
2. Срби из Баната и Темишвара у XVIII веку	72
Банат и Темишвар под аустријском влашћу у XVIII веку	72
Срби и Војна граница	75
Устанак Пере Сегединца	78
Кочина Крајина	80
Српско грађанство и племство у Банату	82
Темишварски сабор 1790. Године	85
Синтеза	87
Евалуација	88

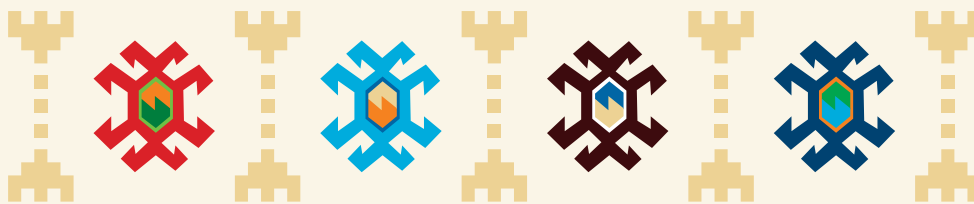
VII. ХРИШЋАНСТВО И ЦРКВЕНО ОРГАНИЗОВАЊЕ 89

1. Покрштавање Словена. Мисија Ћирила и Методија	90
2. Личност Светог Саве	93
3. Пећка патријаршија. Карловачка митрополија	96
Синтеза	100
Евалуација	101

VIII. СРЕДЊОВЕКОВНА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ 102

1. Књижевност и уметност	103
2. Манастири	106
Синтеза	111
Евалуација	112
Литература	113

Драги ученици,

Добро дошли у шести разред на путовање у прошлост Срба! Током две школске године упознаћете историју Срба уопште, али и историју Срба са ових наших простора, од раног средњег века до модерног доба.

Уџбеник вас води кроз мноштво илустрација и сликовног материјала који ће вам открити бројна обележја и аспекте прошлих времена, кроз историјске карте које ће вам представити сеобе Словена, еволуцију српске државе али и Баната као и кроз историјске текстове-писане трагове људи из прошлости. Позивамо вас да сами покушате да их анализирате и расправљате о њима.

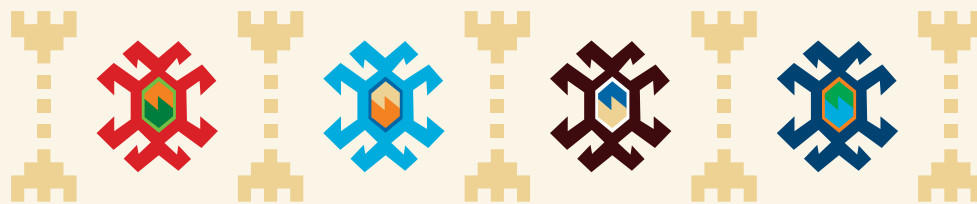
Све то налази се окупљено на једном месту – ту пред вама. Све око нас је историја и овим уџбеником желимо да вам откријемо колико може бити занимљив, динамичан, подстицајан и забаван процес њеног откривања.

Постоје бројни разлози зашто треба да познајемо сопствену прошлост, а на путу бисмо могли да се забавимо и да упознамо многе непознате историјске личности, чињенице и догађаје. Зато кренимо на наше путовање кроз историју Срба!

Много успеха!

Аутори

I СЛОВЕНИ, ПРЕЦИ СРБА

Стари Словени

Занимања Старих Словен

Нови појмови

варвари - назив који су Стари Грци и Римљани користили за странце

1. Порекло Словена

У античком добу Римско царство је окупљало све земље око Средоземног мора. Покрај његових граница живела су многа племена, која су желела да продру у царство и да се домогну његових богатстава. Римљани су припаднике тих племена називали **варварима**. Пошто су били сточари и тражећи пашњаке за своја стада, познати су под називом селидбени народи.

У првим вековима наше ере, у Европи, на источној граници Римског царства, међу варварима појавише се **Словени**. Као етничка скупина, Словени су се формирали на територији, која обухвата на истоку, средњи ток реке **Дњепра**, на западу, слив реке **Одре**, достижући на северу до **Балтичког мора** а на југу до **Карпата**.

Први поуздани подаци о Словенима потичу од римских историчара **Плинија Старијег**, **Тацита** и грчког географа **Птоlemeја**. Стари Словени су живели у родовском друштвеном уређењу, бавили се земљорадњом и сточарством, веровали у више богова и споразумевали се прасловенским језиком.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Прочитај, пажљиво, историјски извор и погледај слике, а затим одговори на питања:

„Станују у бедним колибама, јако раштркани једни од других, и сваки од њих и по више пута промени место живљења [...] Сви су високи и необично јаки, а у погледу боје тела и косе нису ни одвише бели, односно плави, нити сасвим прелазе у црно, него су сви риђи [...] а сасвим ретко се дешава да су рђави или злотвори [...] Тако отприлике стоји ствар са овим народом...“

Прокотије из Цезареје

Колибе Старих Словена

Изглед Старих Словена

а. Утврди начин становања код Старих Словена.

б. Назначи изглед и нарав Старих Словена.

в. Опиши начин одевања Старих Словена.

2. Погледај мапу и назначи остале народе средњовековне Европе.

Европа у раном Средњем веку

2. Сеобе Словена

До масовних сеоба долази после пропасти Атилине хунске државе. Сеоба Словена у тесној је вези са великом сеобом народа на простору од средње Азије до западне Европе. Важнији узроци сеобе били су примитивна земљорадња, која је захтевала обрађивање већих земљишних површина, релативно повећање становништва и чињеница да су Словени остварили виши степен развјатка. Јужни део Словена ступио је у последњу фазу родовског поретка. Тада код њих почиње друштвено јачање родовско племенских старешина и стварање већих привремених племенских савеза, који су омогућавали борбе већих размера.

Према територији коју су населили, Словени се деле на Западне, Источне и Јужне Словене. Међу **Западним Словенима** најважнији су: Пољаци, Чеси и Словаци. Међу **Источним Словенима** убрајају се Руси, Белоруси и Украјинци, а **Јужне Словене** сачињавају Срби, Хрвати, Словенци и Македонци.

Сеобе Словена

Нови појмови

сеобе – померање и премештање народа са једног подручја на друго.

Словени у већим ратним сукобима

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи узроке сеобе Словена.
2. На основу слике опиши у којим су се условима одвијале сеобе Словена.
3. Прати љубичасте стрелице са мапе и наведи правце у којима се кретала словенска племена.
4. Направи и попуни у свесци следећу таблицу са информацијама из лекције.

Западни Словени	Источни Словени	Јужни Словени

Сеобе Словена

Словени у сеобама

3. Јужни Словени

Словени, који су населили Балканско полуострво и Источне Алпе називају се **Јужни Словени**. Они су дуго живели дуж леве обале Дунава. У Панонију су ступили у савезу са Аварима, народ турско-монголског порекла. Заједно су продирали на Балканско полуострво и пљачкали византијске области у VI веку. Након побуне у Византији, византијка војска напушта одбрану границе на Дунаву и креће према Цариграду.

У оваквим условима, **602. године** нестале су препреке, које су задржавале Словене и они несметано кренули преко читавог Балканског полуострва. Са подручја између Дунава и Балканских планина, Словени се упутише према истоку, до **Црног Мора и Цариграда**, на југу до **Солуна и Пелопонеза**, а у Далмацији до **Сплита**. У вези са насељавањем Пелопонеза, византијски цар и писац из X века, **Константин Порфирогенит**, је забележио: “Пословенила се цела та земља и постала је варварска“.

Приликом својих напада Словени и Авари су опустошили многе византијске градове. Покушавали су да освоје **Солун и Цариград (626. год.)**, али у томе нису успели пошто нису били дорасли за опсаду великих и добро утврђених градова. Словени су дошли под Солун заједно с породицама и стварима, намеравајући да се у њему уселе, чим га освоје.

Словени се нису одржали на читавом Балканском полуострву. Тамо где су им насеобине биле ретке, као у Грчкој, они су се стопили са староседеоцима. Одржали су се између

Насељавање Балканског полуострва

Словени и Авари опседају Цариград

Алпа и Јадранског мора са једне стране и Црног мора са друге стране, у пределима где је природа пружала најбоље услове за живот. Стара словенска племена насељена око појединих река, окупљала су све веће заједнице. Сачувано је више од 20 имена јужнословенских скупина: **Карантанци, Хрвати, Неретљани, Захумљани, Дукљани, Струмљани, Срби, Тимочани, Северци** итд.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Објасни одакле потичу називи јужнословенских скупина.
2. Погледај, пажљиво, слике А. и Б., а затим опиши војну опрему словенских ратника.

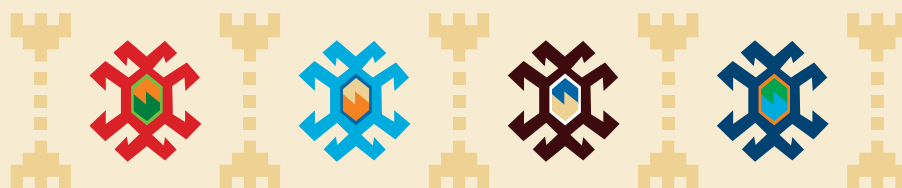
Словенски ратници

3. Погледај, пажљиво, мапу и одговори до којих мора су стигли Јужни Словени.
4. На основу лекције и мапе назначи градове са Балканског полуострва које су опседали Јужни Словени.
5. Које народе би данас срели Јужни Словени на Балканско полуострво?

Насељавање Јужних Словена на Балканско полуострво

- Словени су се формирали на територији, која обухвата на истоку, средњи ток реке Дњепра, на западу, слив реке Одре, достижући на северу до Балтичког мора а на југу до Карпата.
- Први поуздани подаци о Словенима потичу од римских историчара Плинија Старијег, Тацита и грчког географа Птолемеја.
- Стари Словени су живели у родовском друштвеном уређењу, бавили се земљорадњом и сточарством.
- Словени се деле на Западне, Источне и Јужне Словене.
Западни Словени: Пољаци, Чеси и Словаци.
Источни Словени: Руси, Белоруси и Украјинци
Јужни Словени: Срби, Хрвати, Словенци и Македонци.
- Словени су, 602. године, кренули преко читавог Балканског полуострва: према истоку, до Црног Мора и Цариграда, на југу до Солуна и Пелопонеза а у Далмацији до Сплита.
- Стара словенска племена насељена око појединих река, окупљала су све веће заједнице: Карантанци, Хрвати, Неретљани, Захумљани, Дукљани, Струмљани, Срби, Тимочани, Северци итд.

ЕВАЛУАЦИЈА

1. Пажљиво прочитај следеће тврдње. Ако сматрате да је тврдња тачна, заокружите ДА, ако сматрате да је нетачна, заокружите НЕ.

а) О пореклу Старих словена знамо много.	ДА	НЕ
б) Стари Словени су били једнобошци.	ДА	НЕ
в) Од Словена су се развиле три велике групе народа:
Северни, Западни и Јужни Словени.	ДА	НЕ

2. На следећа питања одговори пуном реченицом и одговор упиши на линију.
Опиши тактику ратовања Старих Словена.

.....

Опиши свакодневни живот Старих Словена. Чиме се баве? Од чега живе?

.....

3. Дефиниши појмове тако што повезујеш парове. На линији испред исказа напиши слово које се налази испред одговарајућег имена народа.

а) Словенци		Становници Словачке
б) Словени		Становници који су населили алпски простор
в) Словаци		Заједничко име за бројне народе у Средњој и
Источној Европи

4. Од наведених словенских племена прецртај она која више не постоје.

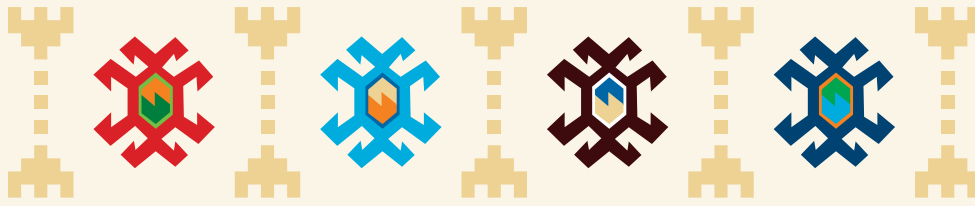
Љутићи Срби Руси Белоруси Бодрићи Чеси

Словаци Бугари Тимочани Пољаци

5. Избаци уљеза, и заокружи слово испред појма који не припада истој групи.
На линији испод текста образложи свој одговор.

- а) Срби б) Хрвати в) Словенци г) Авари

Образложење.....

II

ДРУШТВЕНИ, МАТЕРИЈАЛНИ И ДУХОВНИ ЖИВОТ СЛОВЕНА

1. Друштвено-економски односи код Словена

Записи византијских писаца о Словенима односе се на њихове сукобе са Византијом. Узгред пружају и податке о друштвеном начину живота Словена. Из њих проистиче да су код Словена, како у време док су били на левој обали Дунава, тако и на Балканском полуострву, основа привредног живота била **земљорадња са сточарством**. Земља се користила неколико година, а затим су је људи остављали “да се одмори”. За обраду се користило дрвено рало и мотика. Земља је била колективно власништво читаве општине. Права општине нарочито долазе до изражаја у **заједничком искоришћавању пашњака и шума**.

Словени су још у старој постојбини познавали **обраду метала**. Сами су правили оружје, оруђе и разне украсне предмете, грнчарију и тканине. **Занатство** није било одвојено од земљорадње, па су обично сви чланови породице учествовали у изради предмета за свакодневну употребу. Словени су имали искуства у изради чамаца од једног дрвета (моноксила), стрела, у обради гвожђа и друго.

Византијци пружају податке о друштвеном поретку код Словена. Прокопије је уочио да код њих не влада један човек, већ да живе у својеврсном безвлашћу и да све послове обављају на **заједничким скуповима**. Други су писали да Словени живе у слободи, да се никако не дају ропству, да имају много поглавица, који су често несложни, па се одлуке племенских и народних скупштина често нарушавају. Ово нам указује на **родовско-племенске скупине**. У току ратова ова организација је све више добијала облик војне демократије. У току војних похода, племена се окупљају у **племенске савезе**.

Земљорадња код
Старих Словена

Обрада метала код
Старих Словена

Словенска
грнчарија

Словенски ратници

Нови појмови

моноксил – чамац

Војска је општенародна, а оружје скромно: копље, лук са стрелом и штит. Против наоружане византијске војске, Словени прибегавају ратним лукавствима. Већину словенске војске чинила је **пешадија** али има помена и о **коњици**. У својим **монокселима** опседали су Цариград и Солун.

Након досељавања Словена на Балканско полуострво, наставља се процес распадања родовско- племенског уређења. Племенске старешине присвојиле су већи део плена, боље и плодније земљиште.

Родовску организацију замењује **сеоска општина** у којој се обрадиво земљиште дели “породицама“ док шуме и пањаци остају заједничка својина општине. Услед напредовања пољопривредне технике, и под утицајем староседелача долази до имовинског раслојавања. Постепени развој класног друштва представља подлогу за стварање већих племенских савеза, из којих су поникле и прве јужнословенске државе.

Моноксил Словена

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Прочитај, пажљиво, историјски извор и погледај слику **А.**, а затим одговори на питања:

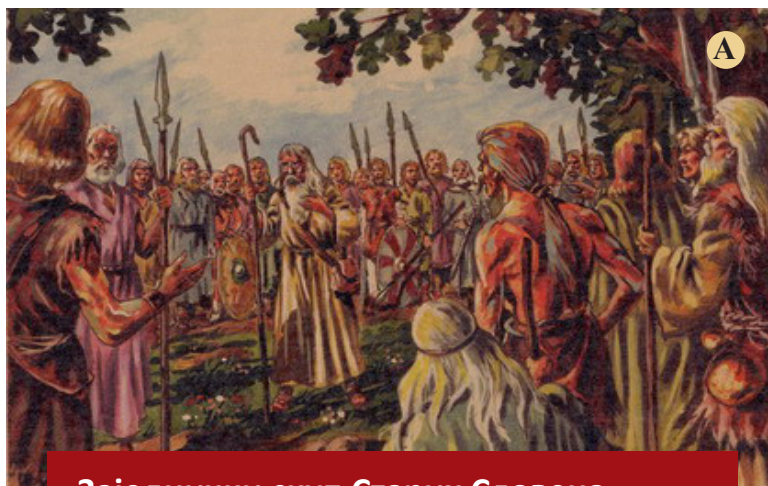
„Јер овим племенима, Словенима и Антима (нап. аут. назив за део словенских племена који су живели северно од Црног мора), не влада један човек, него од давнина живе у демократији и стога се код њих на заједничком скупу завршавају како повољни тако и неповољни јавни послови.“

Прокопије из Цезареје

а. Наведите која словенска племена су насељавала северну обалу Црног мора.

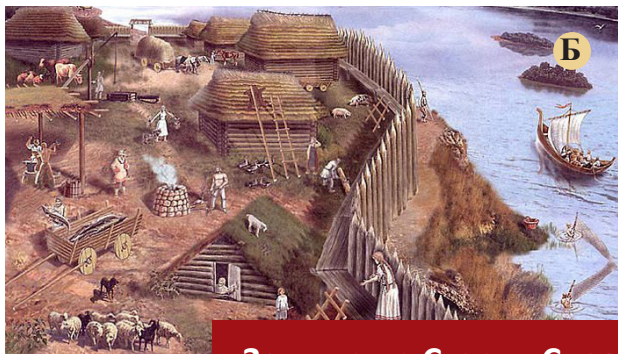
б. Назначите на основу информација из лекције и извора начин управљања словенских племена?

в. О каквим „повољним и неповољним јавним пословима“ сматраш да се расправљало на заједничким скуповима?

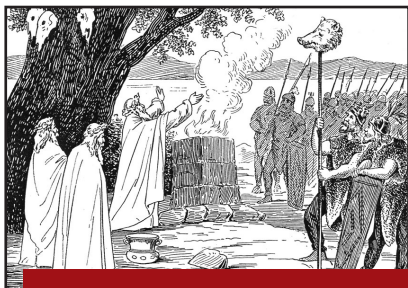
Заједнички скуп Старих Словена

2. На основу слика **Б.** и **В.** одреди главна занимања Старих Словена.

Занимања Старих Словена

Политеизам Старих Словена

Дајбог, врховни бог

Весна, богиња пролећа

Стари Словени служе својим боговима

2. Политеизам код Словена

Словени су веровали у више богова, односно били су **многобошци**. У VI веку византијски историчар Прокопије пише да Словени верују “да је један од богова, творац муње, један господар света и жртвују муговеда и остале жртвене животиње” и да “обожавају и реке и друга нека нижа божанства и свима њима приносе жртве и по њима враћају“.

Главна божанства били су **Перун** “бог муње и грома“, “врховни бог“ био је **Дајбог**, црно божанство доњег света, господар мртвих, заштитник ситне стоке, али и вукова. Он је располагао подземним благом и одређивао људима судбину. Други богови били су **Вид** бог светлости, обиља и рата, **Велес** бог стада, **Сварог** бог неба, **Весна** богиња пролећа, **Лада** заштитница жена и др.

Веровање у **духове** имало је важну улогу у старој словенској религији. Они су насељавали човекову околину (реке, шуме, планине итд.) и мешали се у живот људи, који су морали да их, с једне стране, приношењем жртава одобровоље, или с друге стране, да их магијским обредима учине безбедним. У средњовековним списима говори се о веровању у **виле** “рожданице“ и **вукодлаке**. Посебно су били поштовани духови предака, који су се очували и након покрштавања. Словени су хришћанство почели примати одмах после досељења.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Попуни следећу таблицу са одређеним подацима:

Божанство	Карактеристике

2. Осим божанства, у шта су још веровали Стари Словени?

3. Погледај, пажљиво, слике и прочитај извор, а затим изради задатке:

Словенско божанство

„Верују наимае да је један од богова, творац муње, једини господар света, и жртвују му говеда и све остале жртвене животиње. Судбину нити познају нити иначе признају да међу људима врши неки одлучнији утицај него, чим им се смрт сасвим приближи, или их болест савлада, или се нађу у рату, одмах се заветују да ће, ако то избегну, истог тренутка принети богу жртву за свој живот, ако су добро прошли, приносе жртву коју су обећали и верују да су том жртвом искупили свој спас.“

Прокопије из Цезареје

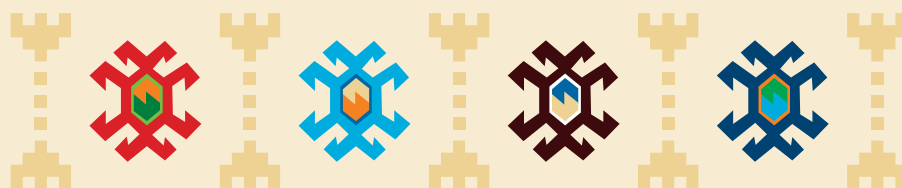
- Наведи име божанства представљеног на слици, о коме сведочи извор.
- Пронађи сличности између начина представљања божанства са слика.
- Образложи чин жртвовања код Старих Словена.

4. Наведи и друге, теби познате, народе који су били многобошци.

СИНТЕЗА

- Словени су све послове обављају на заједничким скуповима.
- Основа привредног живота била земљорадња са сточарством; бавили се обрадом метала и занатством.
- Словени су били организовани у родовско-племенским скупинама и племенским савезима.
- Словенску војску чинила је пешадија и коњица.
- Родовску организацију замењује сеоска општина.
- Словени су веровали у више богова, односно били су многобошци: Дајбог, Перун, вид, Велес, Сварог, Весна, Лада.
- Веровали су и у виле „рожданице“ и у вукодлаке.

1. Дефиниши следеће појмове, а затим састави реченице са датим појмовима:

многобошци
духови
виле (рожданице)

2. Повежи божанства Старих Словена са њиховим описом, тако што ћеш на линији испред описанаписати слово које се налази испред имена одговарајућег божанства.

- а) Перун бог стада
- б) Велес богиња пролећа
- в) Сварог бог муње и грома
- г) Весна богиња жена
- д) Лада бог неба.

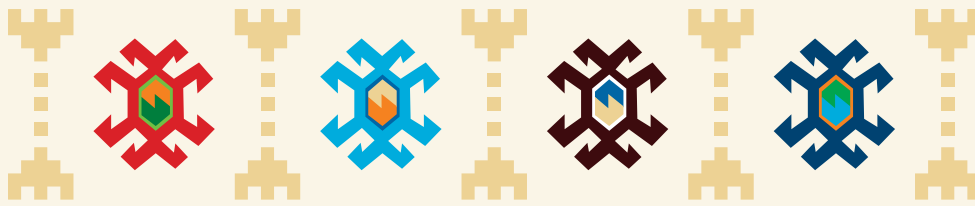
3. Допуни реченице, тако што ћеш на линије написати тражене појмове.

Код Словена основа привредног живота била је и Земља се користила неколико година а затим су је оостављали “да се”. За обраду се користило дрвено и Словени су још у старој постојбини познавали обраду Поред земљорадње бавили су се и Сви чланови породице учествовали су у изради предмета за свакодневну употребу као што су и

4. Одреди којој врсти демократије припадају описани поступци. На линији испред врсте демократије напишите слово које се налази испред одговарајућег описа.

- а) Одлуке су се доносиле на тргу, а у одлучивању су учествовали сви пунолетни слободни мушкарци ... римска демократија
- б) Одлуке су се доносиле у сенату, а у одлучивању су учествовали представници владајућих породица ... словенска демократија
- в) Одлуке су се доносиле на племенским скупштинама, у одлучивању су учествовали сви мушкарци који су чланови племена ... грчка демократија

6. Наведи тактику, оружје и ко је сачињавао војску Старих Словена.

III

СРПСКА СРЕДЊОВЕКОВНА ДРЖАВА

1. Прве државне области Срба

Срби су, у првој половини VII века, населили унутрашњост Балканског полуострва. Насељавали су плодна земљишта око река и тако груписана насеља су називали **жупе**, на челу којих су били **жупани**. Власт жупана је била наследна, они су вршили војну и управну власт у име **кнеза**, који су владали над већим управним јединицама- **кнежевинама**.

Најзначајније кнежевине биле су: **Рашка** (између реке Ибар, подручје око Раса, Западне Мораве, горњи ток Дрине, Таре и Пиве), **Травунија** (од Боке Которске до Дубровника), **Захумље** (од Дубровника до реке Неретве), **Дукља** (од Боке Которске до реке Бојане).

Владавина првих српских кнежева се не може прецизно временски одредити. Прва српска средњовековна династија о којој знамо нешто више је **династија Властимировић** (IX-X век).

Кнез Властимир, по коме династија носи назив, владао је Рашком (византијски писци називају је Србија) средином IX века (835-851?). Властимирову власт су признавали жупани који су управљали жупама. Под своју власт је објединио и остале српске територије. Успео је да одбрани Србију од напада Бугара и сачува њену самосталност.

Због борби за власт у време Властимирових наследника, којима су помагали Бугари или Византијци, Србија је морала да призна врховну власт бугарског цара Симеона, који је и освојио српске земље 924. године. После Симеонове смрти 927. године, власт у Србији преузима **кнез Часлав**, уз помоћ византијског цара. Он је ширио власт на Дукљу, Травунију и Босну. Погинуо је у борби са Мађарима, који су угрожавали

Грб
Властимировића

Кнез Властимир

Печат кнеза
Властимира

Дукља

Бодин

Нови појмови

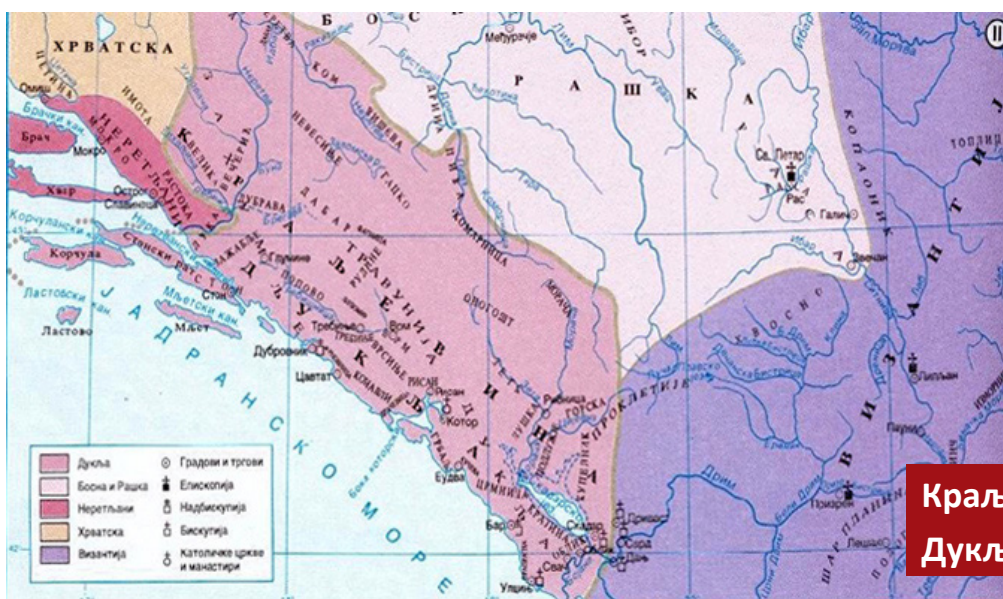
жупан – онај који обавља војну и управну власт у жупи династија – владарска породица чији се чланови смеђују на власти

наслеђивањем

северне границе Србије. После смрти кнеза Часлава, српска држава је ослабила и Срби су се у другој половини X века нашли у саставу бугарског Самуиловог царства.

Водећу улогу међу српским династијама почеће да игра династија **Војислављевић** из Дукље, која се од XI века назива Зета, по истоименој реци. Први владар династије био је **Стефан Војислав**, он је успео након бројних ратова са Византијом да ослободи српске земље од власти Византијског царства.

Његов син, **Михаило** је успео да Дукљу припоји Рашку. Он је од папе добио краљевску круну **1077.** године. Михаилов син, Бодин, учврстио је своју власт у Зети, Рашкој, Травунији, Захумљу, Босни, али после његове смрти избиле су борбе између Бодинових наследника, сукоби који су ослабили државу. Од XII века водећу улогу у борби против Византије преузела је Рашка (Србија).

**Краљевина
Дукља**

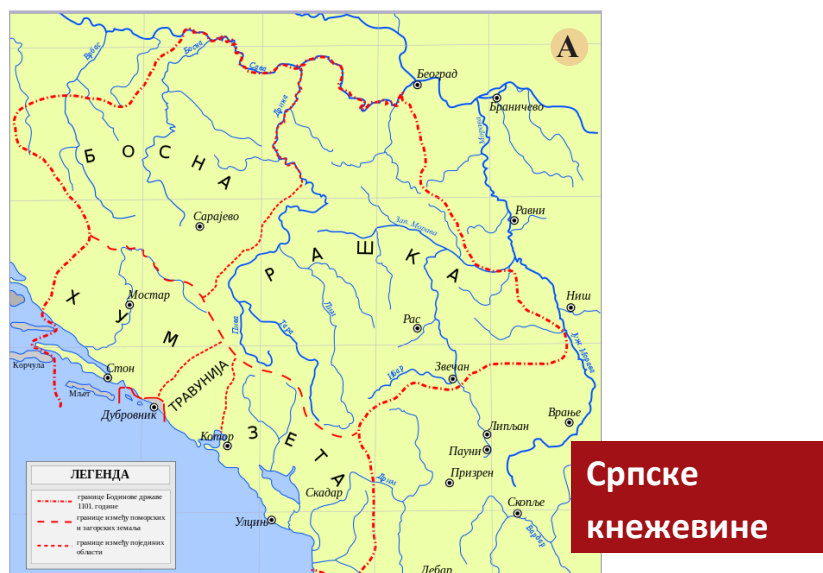

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. На основу информација из лекције, сврстај кнежеве у табелици:

Рашка	Дукља

2. Наведи кнеза који је владао свим српским земљама.

3. На основу мапе А., препознај прве српске кнежевине.

4. Прочитај, пажљиво, историјски извор, а затим одговори на питања:

„Током владавине тог истог Властимира, зарати против Срба Пресијам, архонт Бугарске, желећи да их потчини, али и ако их је тукао три године, није ништа постигао него је чак изгубио и већину своје војске.”

Константин VII Порфирогенит

а. Са ким је заратио кнез Властимир?

б. Колико је трајао сукоб и које су биле последице?

2. Србија у доба Немањића (XII-XIV век)

Владавина Стефана Немање

Стефан Немања,
Свети Симеон

Грб Немањића

Манастир Хиландар

У XII веку Византијски цар Манојло I Комнин је утицао на избор великих жупана у Рашкој. На то место поставио је **Тихомира** (1162) који је поделио земљу са своја три брата: Мирослав, Страцимир и Немања. Немања је замеравао Тихомиру зависност према Византији, и избио је сукоб из ког је Немања изашао победник, а на његову страну прешла су и друга два брата. На овај начин је **Стефан Немања 1166.** године постао **велики жупан** Рашке (Србије). Он је родоначелник нове српске династије **Немањића**, која је владала Србијом до XIV века.

Стефан Немања је водио антивизантијску политику, уз помоћ Венеције и Угарске, али био је присиљен да прихвати вазалне обавезе према Византији. Слабљење великог царства са Балкана, пружио је Стефану Немањи могућност да се осамостали и да прошири границе Србије. После 1180. године заузео је крајеве око Јужне и Велике Мораве, Косово и Метохију, Травунију, Захумље, Зету. Ојачао је своју власт у проширеној држави.

Заратио је поново са Византијом али миром из 1190. године, Србија постаје византијски вазал а Стефан Немања је задржао освојене области. Његов син, Стефан Немањић, оженио се византијском принцезом и постао је престолонаследник.

Сматрајући да је средио прилике у земљи, Стефан Немања се **1196.** године, на сабору у Расу, одрекао власти у корист средњег сина Стефана. Немања се замонашио, добио је име **Симеон**, повукао се на Свету Гору. Умро је **1199.** године у **манастиру Хиландар**, на Свету Гору.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Представи начин на који је Стефан Немања постао велики жупан.
2. Погледај слику А. и прочитај, пажљиво, извор Б., а затим одговори на питања:

А

Стефан Немања предаје власт свом сину Стефану

Б На сабору у Расу:

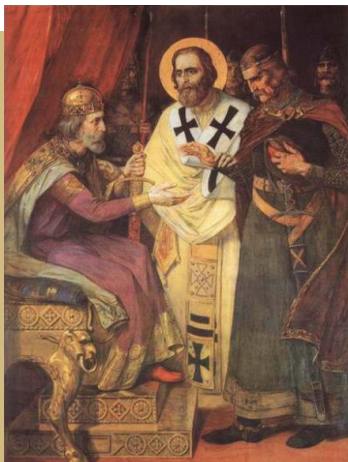
„Указујући на престолонаследника Стефана он рече свима: << Овога имајте уместо мене! Корен добри који је изишао из моје утробе. Њега постављам на престо у држави, Христом ми дарованој>>.

Овоме пак сину своме Стефану он изговори следећу поуку: <<Чедо моје љубљено, овај престо моје државе подарен ми је од Господа, Небеског Цара ...и ти, сине мој мили, буди благословен Богу Вишњему који царује на бесконачне векове. И овај мој престо нека је благословен од Господа Бога мог и од мене оца твог теби и деци твојој, и после деце твоје и целом потомству твојем до века>>.“

http://www.crkva.se/srbi/srbi_simon_stefan.htm

- а. Ко је учествовао на сабору у Расу?
- б. Опиши сцену предаје престола.
- в. Које се обраћа Стефан Немања?
- г. Какве савете добија Стефан Првовенчани од свог оца?

Сава мири браћу

Круна Немањића

Стефан Првовенчани

Нови појмови

аутокефалност

– самосталност
православне цркве

Стефан Првовенчани (1196-1228)

Стефан Немањић је наследио оца, Стефана Немању, иако је био средњи син, а Вукан, најстарији, није био задовољан што је отац млађем брату оставио власт, непоштујући право првородства у наслеђивању. Избио је рат између Вукана и Стефана. Вукан, уз подршку Угарске, је протерао Стефана, који се, уз помоћ Бугарске, вратио на престо, 1204. године. Најмлађи син Стефана Немање, **Растко (монах Сава)**, измирио је браћу

1207. године. Вукан је владао у Зету, а Стефан је учврстио своју власт у Србији.

Почетком XIII века, Цариград су освојили

крсташи (1204.) и Византија је остала да траје само кроз две државе, Никејско царство и Епирска деспотовина. У овом контексту, Стефан Немањић се оженио, по други пут са венецијанском принцезом, Аном Дандоло и приближио се **папи** од којег је добио краљевску **круну**. У манастиру Жича, 1217. године, Сава је крунисао свога брата, круном донетом из Рима. Стефан Немањић је постао први српски краљ, **Првовенчани**, а Србија је постала краљевина. Србија је за време Стефана Првовенчаног добила међународно признање, али и **аутокефалност** српске православне цркве (1219). Први српски архиепископ био је Стефанов млађи брат, **Сава**, а седиште архиепископије било је у **Жичи**.

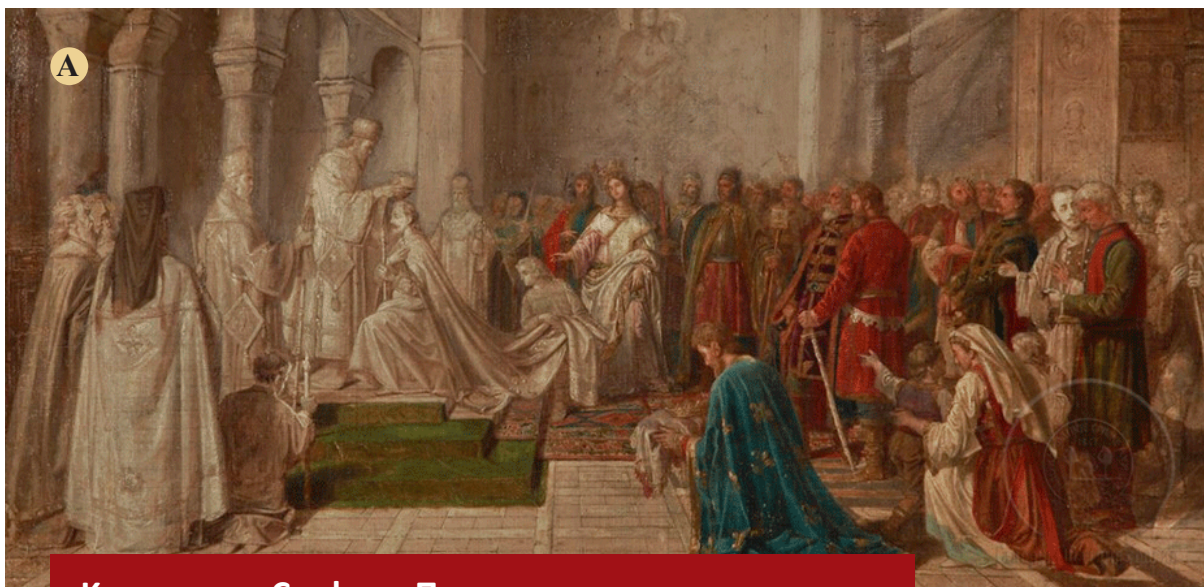
Стефан Првовенчани је умро 1228. године, сахрањен је у манастиру Студеници, а после тога у његову задужбину, манастиру Жичи.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи имена синова Стефана Немање.
2. Објасни због чега је Стефан Немањић био прозван Првовенчани.
3. Погледај слику А. и прочитај, пажљиво, извор Б., а затим изради задатке:

Крунисање Стефана Првовенчаног

Б

„Стефан, по Божијој милости венчани први краљ све српске земље, Диоклије и Травуније и Далмације и Захумља”

„Стефан, по милости Божјој венчани краљ и самодржац све Српске Земље и Поморја”.

https://sr.wikipedia.org/wiki/Стефан_Немањића

а. Опиши чин крунисања Стефана Првовенчаног. б. Ко крунише Стефана Првовенчаног?

в. Наведи титулу Стефана Првовенчаног и земље над којима влада.

Краљ Владислав

Краљ Милутин

Краљ Драгутин

Србија од Радослава до Стефана Дечанског

После смрти првог српског краља, Стефана Првовенчаног 1228. године, на српски престо је дошао његов старији син **Радослав (1228-1233)**, по изричитој очевој вољи. Владавина краља Радослава била је кратка али значајна је по томе јер је тада почео да се кује први српски новац.

Српска властела није могла да прихвати византијску политику новог краља и под притиском феудалаца, Радослав је смењен са његовим братом, краљ **Владислав (1234-1243)**. Он је владао уз ослонац на Бугарску, али продор Монгола и слабљење Бугарске државе, пружили су српској властели могућност да поново одреди судбину престола, да уместо њега на власт постави млађег брата.

Стефан Урош I (1243-1276), наставши се између две силе, Угарска на северу и обновљена Византија на југу, није могао да територијално шири Србију али доживела је привредни напредак, то јест развој рударства који је допринео развоју занатства и трговине.

Драгутин, најстарији син Уроша I, оженио се угарском принцезом и постао престолонаследник, али отац је одбио да му издвоји део државе којим би управљао као млади краљ. Избио је рат са оцем, Урош I је поражен и повукао се са престола. **Драгутин (1276-1282)** није дуго остао на власт, јер након неке повреде у лову, обогален и морално разочаран, и **Дежевским споразумом (1282)** предао је власт свом брату Милутину, али након

Милутиновог одласка са власти, престо је требало да наследи Драгутинов син. Драгутин је задржао северни део Србије, и подручја северно од Западне Мораве.

Краљ Милутин (1282-1321) је имао најдужу владавину у српској историји средњег века. Када је постао краљ, Милутин је заратио са Византијом, освојивши делове јужне Македоније. Ратови су завршени мировним споразумом и женидбом са византијском принцезом. Призната му је власт над освојеним областима. У Србији се развијало рударство, занатство и трговина и од прихода, краљ Милутин је развијао културу.

Почетком XIV века, Драгутин се плашио да Милутин неће поштовати Дежевски споразум, и заратио је са братом али дошло је до мира и потврђивања овог споразума. То је незадовољило Милутиновог сина, Стефана, који се побунио против оца али је поражен. После Драгутинове (1316) и Милутинове (1321) смрти, избиле су борбе између њихових синова. Победио је Милутинов син, **Стефан Дечански**, који је имао подршку цркве и највећег дела властеле.

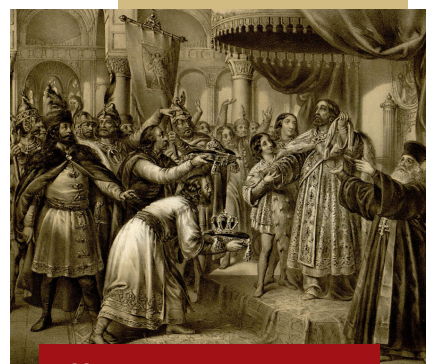
Стефан Дечански (1321-1331) је био крунисан за краља а његов син, Стефан Душан, за младог краља. Против Србије створио се савез Бугарске и Византије, али српска војска је поразила Бугаре у бици код **Велбужда, 1330.** године и византијски цар је одустао да нападне Србију. Стефан Дечански није заузео Бугарску, а то је незадовољило српску властелу и сина Душана, који га је, уз помоћ феудалаца, 1331. године, уклонио са престола.

**Краљ Стефан
Дечански**

**Битка код
Велбужда**

**Крунисање
Стефана
Дечанског**

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Попуни таблицу са противницима српских средњовековних владара.

Српски средњовековни владар	Противници
Драгутин	
Милутин	
Стефан Дечански	

2. Опиши борбе за престо између српских средњовековних владара.

3. Погледај, пажљиво, слике А. и Б., а затим изради задатке:

А

Б

**Српски
средњовековни
новац**

а. Покушај да прочиташ натпис са монете. б. Кога сматраш да предстваља слика Б.?

в. Замисли да си српски средњовековни владар, а затим нацртај једну монету из доба твоје владавине.

4. Прочитај, пажљиво, извор, а затим изради задатке:

„У овој бици био је рањен и оборен с коња бугарски цар Михајло [...] Кад је био доведен пред краља Стефана, који је с другима стајао ту близу, Стефан му је рекао да га је праведни суд Божји довео до тога. Јер је он [...] без икаквог разлога хтео да заузме краљевство које му нипошто није припадало. На то Бугарин ништа не одговори, већ обрати поглед према њему, подигне прст према небу и рече: „Нека се испуни воља Божја.“ Изрекав то, издахне.“

Мавро Орбини, о бици код Велбужда

а. Назначи исход битке код Велбужда.

б. У својству српског владара, шта би ти рекао пораженом бугарском цару?

Српско царство

Стефан Душан (1331-1355) је учврстио односе са Бугарском и искористио је слабљење Византије да прошири своју територију. Водио је бројне ратове и он је уздигао Србију до најзначајније војне силе Балканског полуострва. Проширио је територију српске државе до граница које ни пре, ни после њега нико није достигао. Душанова држава је обухватала простор од Саве и Дунава, на северу, до Коринтског залива, на југу, и од Јадрана, на западу, до Егејског мора, на истоку.

Стефан Душан је српску архиепископију уздигао на ранг патријаршије, архиепископ Јоаникије је постављен за првог српског патријарха. Јоаникије је Стефана Душана крунисао за **цара Срба и Грка, у Скопљу, 1346.** године.

Душан је имао престонице у Призрену и Скопљу. На сабору у Скопљу, **1349.** године, објављен је **Душанов законик.** Допуњен је на сабору у Серу, **1354.** године. Имао је преко 200 чланова, њиме су дефинисани односи и обавезе свих слојева у друштву, одредбе о државном уређењу, правосуђу.

Цар Душан је умро 1355. године, наследио га је његов једини син **Стефан Урош V (1355-1371).** Он је био Душанов савладар и наследник, налазио се, бар формално, на челу државе до 1371. године, када је умро. Његовом смрћу завршио се период Српског царства, а са њим се угасила и династија Немањић.

Српска држава је слабила и поделила се на области истакнутих феудалаца: Вукашин и Угљеша Мрњавчевић, Вук Бранковић, Лазар Хребељановић, Балшићи, Војиновићи, Дејановићи и други.

Нови појмови

Папа – поглавар католичке цркве

круна (венац) – обруч или венац од племенитог метала, украшен љубичастом тканином, бисерима и драгим камењем

Стефан Душан

Крунисање цара Душана

Територије обласних господара

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Сачини родослов династије Немањић.
2. Проучи грб Немањића, а затим сачини грб твоје породице.
3. Погледај, пажљиво, мапе А. и Б., а затим изради задатке:

Грб породице Немањић

А

Србија у време Стефана Првовенчаног

Б

Душаново царство

- а. Наведи суседне државе средњовековне Србије из мапе А., односно мапе Б. Упореди разлике.
 - б. Напомени мора на које излази Србија Стефана Првовенчаног, односно Србија цара Душана.
4. Прочитај, пажљиво, историјски извор и одговори на питања:

„Када је дошло пролеће сакупио је краљ своју војну силу[...]. У писмима је обећавао даривање земљишнихседа, поклоне у новцу, додељивање достојанстава и слично. Због тога су се сви скоро полакомили, прикључивали су му се одсвег срца и пожуривали писмима и новцем да убрзају његово напредовање...“

Нићифор Григора

- а. Шта је понудио Душан војницима?
- б. Која је била последица даривања војника?

3. Односи са суседима (XII-XV век)

Византија, Угарска, Бугарска

У XII-XV веку, српска држава се налазила у суседству великих сила и њихових интереса.

Моћни суседи Србије у XII веку били су **Византија** и **Угарска**. Српски велики жупан Стефан Немања је присиљен да призна вазалне обавезе према византијском цару, Манојло I Комнин. Његов син, Стефан Немањић, оженио се византијском принцезом, **Јевдокијом**. Византију су 1204 године освојили крсташи, а Стефан Немањић се приближио Венецији и оженио се са унуком млетачког дужда, **Аном Дандоло**. Крунисање Стефана Немањића, 1217. године, са краљевским ознакама примљених од папе, представљало је међународно признање српске државе. Међународно признање државе у оно време се добијало признавањем краљевске круне од стране папе или патријарха.

Владавине синова Стефана Првовенчаног, у XIII веку, Радослава, Владислава и Уроша I, биле су релативно кратке и под јаким утицајем суседних држава. Радослав је био ожењен ћерком епирског владара, па је његов утицај био велики. Владислав је био ожењен бугарском принцезом, па су Бугари имали велики утицај али смрт бугарског цара **Јована II Асена** (1241) и успон Византије цара **Михаила VIII Палеолога** мењају смер спољне политике. Урош I се налазио између јаких суседа, Угарске на северу и Византије на југу, и није се територијално ширио.

Најстарији Урошев син, Драгутин био је ожењен угарском принцезом, **Каталином**. Његова владавина

Стефан Душан

Каталина Арпад

Јелена од
Бугарске

се ослањала на подршку Угарске краљевине. Милутин је, на почетку, ратовао са Византијом, али склапањем мира, оженио се са ћерком византијског цара Андроника II, **Симонидом**. Успостављањем пријатељских односа са Византијом, долази до повећања њеног културног утицаја у Србији.

Сестра Стефана Дечанског, **Ана**, била је супруга бугарског цара **Михаила Шишмана**, али овај је протерао и оженио се Теодором, ћерком византијског цара **Андроника II**. У Византији избио је сукоб између **Андроника II** и **Андроника III**, Стефан Дечански стао је на страни Андроника III, који је поражен. Византијски и бугарски цар су се договорили да нападну Србију. Стефан Дечански је напао Бугаре и нанео пораз код Велбужда, 1330. године али није заузео Бугарску.

Стефан Душан је учврстио односе са **Бугарском**, женидбом са **Јеленом**, сестром бугарског цара. Ратовао је са Византијом, укључио је велики део њених територија у своју државу. Уздизање српске архиепископије на рангу патријаршије проузроковало је сукоб и са цариградским патријархом који је бацио анатему на цара Душана.

Византија у XIII веку

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Назначи начин на који су принцезе суседних држава утицале на спољну политику српских средњовековних владара.
2. Истражи податке о принцезама на српском престоу у доба Немањића.
3. Опиши одело принцезе са слике А.

А

Принцеза Симонида

Б

Сусрет у Нишу

4. Прочитај, пажљиво, текст и погледај слику Б., а затим одговори на питања:

„У сенци Угарске и Млетака (Венеција), односно уз честу подршку ових земаља заправо је и уследило оснивање династије. Немању је подржавао византијски василевс Манојло И Комнин, али већ као самосталног владара не. Стефан Немања у намери да што више прошири територију своје земље, да је учини што мање зависном од Византије стално је гледао и на Запад. Угарска и Венеција су му били најбитнији савезници. А поред њих, 1189. године дошло је и до чувеног сусрета у Нишу са немачко-римским царем Фридрихом Барбаросом, и то је био почетак турбулентних српско-немачких односа у историји.“

Борис Стојковски, Србија Немањића између Истока и Запада

- а. Које државе су подржавале стварање династије Немањића?
- б. На који начин је покушао Немања да смањи утицај Византије?
- в. Кога представљају централне личности са слике Б.?
- г. Шта је представљао сусрет са немачко-римским царем?

Краљевић Марко

Кнез Лазар

Крушевац

Бајазит

Турци Османлије

Средином XIV века за Балканско полуострво се појавила нова опасност, Турци Османлије. Први који су ушли у сукоб са Турцима били су браћа Мрњавчевић, Вукашин и Угљеша. Они су покушали да са својом војском зауставе Османлије али су били поражени у **бици на реци Марици, 1371. године**. Оба брата су погинула у овом сукобу. Вукашинов син, **Краљевић Марко**, је владао својом облашћу, као османски вазал. Погинуо је у бици на Ровинама, 1395. године, као вазал Турака против влашког војводе Мирче. Вазали Турцима су постали и Дејановићи и византијски цар.

После смрти браће Мрњавчевића, најмоћнији српски обласни господар је био **Лазар Хребељановић**, који је успео да обједини део српских земаља и владао **од 1371. до 1389. године**. Државу зовемо Моравска Србија јер је обухватала просторе на Западној, **Јужној и Великој Морави**. Центар ове области се налазио у Крушевцу.

Кнез Лазар је победио Османлије код Параћина и Плочника. Турски султан Мурат I је припремао нови напад на Србију. Кнез Лазар је склопио споразуме са Угарском и босанским краљом Твртко I. Битка се одиграла, **15/28 јуна 1389. године, на Видовдан, на Косовом пољу**. Погинули су оба владара, султан Мурат и кнез Лазар. Османска војска се повукла после Косовске битке, али кнегиња Милица и син Стефан Лазаревић су морали да прихвате вазалне обавезе према новом султану, **Бајазиту I** који је добио за жену и Лазареву ћерку, Оливеру.

Стефан Лазаревић је ратовао, као османски вазал, у бици на **Ровинама (1395)** и код **Ангоре (1402)**. На Бајазитовој страни ратовали су и одреди синова Вука Бранковића, Гргур и Ђурађ. У бици код Ангоре, султан Бајазит је поражен и заробљен. Избили су сукоби за престо између султанових синова, који су трајали више од десет година.

Враћајући се у Србију, Стефан Лазаревић је посетио Цариград, где се оженио царевом рођаком, Јеленом и

добио је титулу **деспота**. Од тада, она постаје владарска титула у Србији.

Деспот Стефан Лазаревић био је у сукобу са рођаком, Ђурађем Бранковићем, али ускоро они су се помирили и Ђурађ је одређен за Стефановог наследника. Стефан Лазаревић је прихватио вазалне обавезе према угарском краљу Жигмунду и од њега заузврат добио је **Београд**, нова престоница Србије. Од угарског краља добио је и Мачву, Сребреницу, Голубац. Северна граница Србије била је на Сави и Дунаву. Деспот Стефан Лазаревић постао је члан Змајевог витешког реда, који је основао краљ Жигмунд. Да би је ојачао и обезбедио мир Србији, Стефан Лазаревић је прихватио вазалне обавезе према Османлијама. Умро је 1427. године и наследио га сестрић, Ђурађ Бранковић.

Деспот Ђурађ Бранковић (1427-1456) је вратио Угарима Београд и изградио је нову престоницу, Смедерево. Голубац је предао Турцима. Он је преузео вазалне обавезе и према Угарима и према Османлијама. Први пут су Османлије освојиле Србију **1439.** године, али деспотовина је обновљена **1444.** године.

Султан **Мехмет II** је освојио **Цариград 1453.** године а затим је преузео нападе на Србију и Угарску. Ердељски војвода, **Јанко Хунијади**, у својству вође хришћанске војске, поразио је Османлије код **Београда, 1456.** године. Исте године је умро и деспот Ђурађ Бранковић.

Наследио га је син **Лазар Бранковић (1456-1458)** али Османлије су освојиле **Смедерево 1459.** године. То је био коначан пад Србије под османску власт.

Стефан Лазаревић

Деспот Ђурађ Бранковић

**Београдска
тврђава**

**Смедеревска
тврђава**

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Које су биле последице битке на Марици?
2. Опиши Краљевића Марка полазећи од познатих епских песама и упореди са његовим ликом са слике.
3. Унеси у таблицу престонице Србије у XIV и XV веку.

Краљевић Марко

Владар	Престоница
Кнез Лазар	
Деспот Стефан Лазаревић	
Деспот Ђурађ Бранковић	

4. Прочитај, пажљиво, текст и одговори на питања:

„Деспот Лазар Бранковић, најмлађи син деспота Ђурђа Бранковића, умире у јануару 1458. Власт прелази у руке намесништва, које није било сложено у погледу политике земље. Једна струја је била за приклањање Угарској, док су други видели решење у оквирима Турске. Овакво стање отвара нове могућности за нападе на Србију.

У пролеће 1458. Турци освајају манастир Ресаву, градове Вишесав, Жрнов, Белу Стену (код Ваљева). Босански краљ Стефан Томаш је исте године водио преговоре о браку између свог сина Стефана и Лазареве ћерке, чиме би се ујединиле снаге за борбе против Турака. У марту власт у Смедереву преузима Стефан Томашевић. Након тога Турци крећу у војни поход према деспотовини, који почиње падом Смедерева, а затим и освајањем деспотових земаља западно од Дрине.“

wikipedia

- a. Које су биле струје у Србији након смрти деспота Лазара Бранковића?
- b. Шта су Турци освојили пре Смедерева?
- c. На који начин се склопио савез са Босном

Бој на Косову

Привредни и културни напредак државе кнеза Лазара био је ометан сталним нападима Османлија. Обавештен о припремама за напад, **кнез Лазар** је уговором са Угрима осигурао залеђе државе. Пред саму битку, српска војска се причестила у цркви Самодрежи.

Битка се одиграла на Видовдан **15/28 јуна 1389. године** на Косову пољу, између Лаба и Ситнице. На страни кнеза Лазара били су одреди његовог зета **Вука Бранковића**, **сестрића Стефана и Лазара Мусића**. Затим одреди босанске војске, коју је послао краљ **Твртко I**, под заповедништвом војводе Влатка **Вуковића**. Нису се сви великаши одазвали на позив кнеза Лазара, као – Балшићи из Зете.

На челу турске војске налазио се султан **Мурат I** са своја два сина, **Јакубом и Бајазитом**. У османској војсци било је и Срба и Грка, који су дошли из покорених области, да се као вазали боре на њиховој страни. Претпоставља се да су Османлије имале око 30000, а Срби између 15000 и 20000 војника. Извори са обе стране тај број преувеличавају.

О самом току борбе зна се сигурно, да су Срби на почетку били у предности. **Милош Обилић** је, представљајући се као пребег, успео да се пробије до султана Мурата и да га убије. Након Муратове смрти Бајазит је преузео команду, не дозволивши да смрт султана направи пометњу у војсци и наредио да се погуби његов брат Јакуб.

У наставку битке заробљен је и по Бајазитовој наредби погубљен кнез Лазар. Након тога, Бајазит се повукао

Кнежева вечера

Кнез Лазар

Султан Мурат

Вук Бранковић

према својој престоноци како би учврстио власт. Са бојишта се повлаче и Влатко Вуковић и Вук Бранковић. Бој је трајао свега неколико сати, али су губици и једне и друге војске били велики

Лазарева погибија се већ крајем XIV века схватала као свесна жртва за очување слободе и служила као пример за будућа поколења. Мотив издаје као узрок пораза, не јавља се одмах по Косовском боју, него у каснијим изворима. Овај мотив, у народном предању се везује за име Вука Бранковића. За његову издају немамо историјску потврду, али издаје јесте било од стране једног броја српских властелина.

Српска војска на Косову

Косовска битка

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. На основу информација из лекције, упиши главне личности Косовског боја.

Српска војска	Турска војска

2. Опиши главне тренутке Косовског боја.

3. Погледај слику и прочитај, пажљиво, текст, а затим изради задатке

Сцена из
Косовског боја

„Међу војницима који су се борили пред војском, беше неко веома благородан, кога облагаше завидљивци своме господину и осумњичише као неверна. А овај да покаже верност, а уједно и храброст, нађе згодно време, устреми се ка самоме великом начелнику као да је прибеглица, и њему пут отворише. А када је био близу, изненада појури и зари мач у тога самога гордога и страшнога самодршца. А ту и сам паде од њих.”

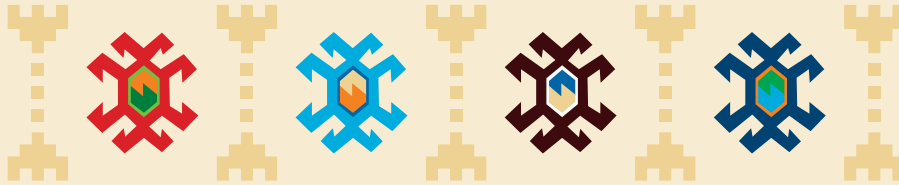
Константин Филозоф, Житије Стефана Лазаревића

- Назначи шта представља слика.
- Опиши оружје са слике.
- Објасни зашто српски јунак је одлучио убити султана.
- Шта се десило са српским јунаком после представљене сцене?

СИНТЕЗА

- Груписана насеља су се називала жупе, на челу којих су били жупани; веће управне јединице биле су кнежевине: Рашка, Дукља, Травунија, Захумље.
- Прве династије: Властимировић, Војисављевић.
- Родоначелник династије Немањић је био велики жупан Стефан Немања.
- Стефан Немањић Првовенчани је био први српски краљ, крунисан 1217. године.
- Године 1219. успостављена је аутокефална српска архиепископија, а Сава је постао први српски архиепископ; седиште је било у манастиру Жича.
- Синови Стефана Првовенчаног, Радослав, Владислав, Урош I су се налазили под утицајем суседних сила: Византије, Бугарске.
- Србија је доживела културни напредак у време краља Драгутина и Милутина.
- После Милутинове смрти, на престо је стигао Стефан Дечански који је победио Бугаре код Велбужда, 1330. године.
- Стефан Душан (1331-1355) од 1346. године је носио титулу цара.
- Српска држава је слабила и поделила се на области истакнутих феудалаца: Вукашин и Угљеша Мрњавчевић, Вук Бранковић, Лазар Хребељановић, Балшићи, Војиновићи, Дејановићи и други.
- Средином XIV века за Балканско полуострво се појавила нова опасност, Турци Османлије: битка на Марици (1371) и Косовска битка (1389).
- Србија постаје деспотовина: Стефан Лазаревић и Ђурађ Бранковић.
- Србија је коначно пала под Османску власт 1459. године

1. Дефиниши следеће појмове:

жупа ...

жупан ...

кнез ...

2. Поређај хронолошки српске владаре раног средњег века, и обележи бројевима од 1 до 5. Бројем 1 најстарију владавину, а бројем 5 најмлађу.

... Властимир

...Бодин

...Часлав

...Стефан Војислав

...Михајло Војислављевић

3. Повежи године са догађајима који су се тада десили. На линији испред догађаја напиши слово које се налази испред одговарајуће године.

а) 1166. године

Српска црква постаје самостална

б) 1196. године

Сабор у Расу, Немања се одриче власти

в) 1217. године

Стефан Првовенчани крунисан за краља

г) 1219. године

Стефан Немања постаје велики жупан

4. Допуни следеће реченице:

Стефан Немања је заједно са сином Савом на Светој гори основао манастир ...

Стефан Немања је ктитор манастира ...

Свети Сава је био први српски ...

5. Прецртај слово исред тврдње која се не односи на наведену личност.

Стефан Немања Свети Сава

а) родоначелник династије Немањић

а) учио народ

б) осамосталио Србију од Византије

б) отварао школе

в) покорио противничку властелу

в) уредио црквену организацију

Србије г) ктитор, оснивач задужбина

г) родоначелник династије Неманић

д) крунисан за првог краља

д) учествовао у дипломатским

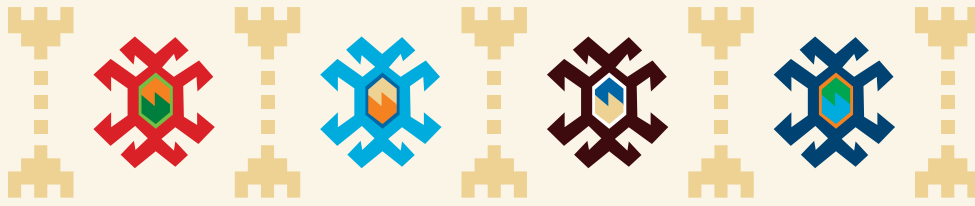
мисијама

ђ) носио титулу великог жупана

ђ) написао Житије св. Симеона

6. Опиши у неколико реченица Душаново царство користећи стечене појмове:

...

IV

ЕКОНОМСКИ ЖИВОТ И СРЕДЊОВЕКОВНО ДРУШТВО

Занимања. Друштвени сталежи

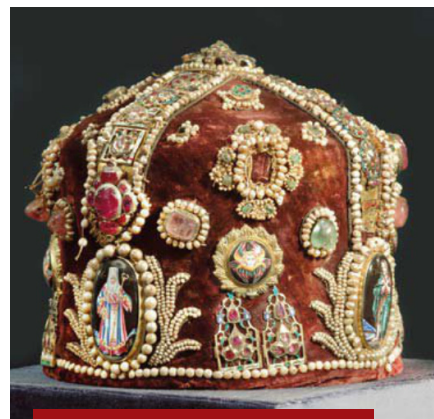
У средњем веку, становништво Србије углавном се бавило земљорадњом, сточарством и пчеларством. Средином XIII века, пред навалом Монгола, у Србију се склањају немачки рудари – Саси, искусни у проналажењу и преради металних руда, првенствено сребра, бакра и олова. Саси су оживели рударску производњу у **Трепчи, Руднику и Новом Брду**. Развој рударства је довео до напретка занатства и трговине. Око рудника појављују се већа насеља, касније градови у које су се досељавали трговци. Најбројнији су били **Дубровчани**, са којима је Урош I склопио споразум о трговини.

У време деспота Стефана Лазаревића Србија је била један од највећих произвођача **сребра** у Европи. Сребро је постало главни извозни производ, али није престао ни извоз традиционалних производа: **воска, живе стоке и кожа**. Трговина се углавном одвијала преко Београда и Дубровника. Приноси од рудника, ковања новца и царина повећали су материјалну моћ Србије.

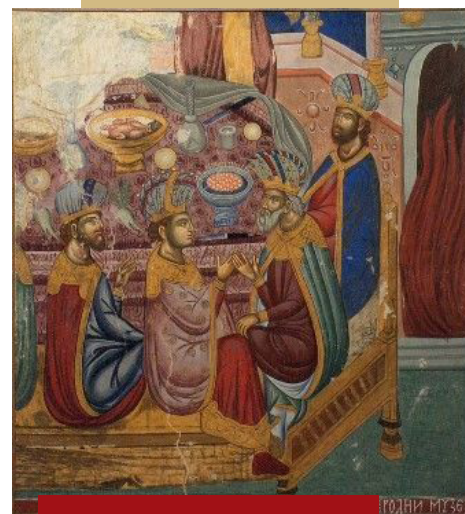
Српска средњовековна држава била је типичан представник **сталешке монархије**. На њеном челу налазио се **владар**, који је одлуке доносио заједно са **сабором**. У раду сабора су учествовале велможе и више **свештенство**. На саборима су се доносиле важне одлуке за државу: смењивање и постављање владара, објављивање законика, питања рата и мира и др.

У почетку су владари из династије Немањића носили титулу **великог жупана**, али како је држава јачала тако се мањала и титула. Крунисањем Стефана Првовенчаног 1217. године замењена је титулом **краља**, а 1346. године у време Стефана Душана замењена је титулом **цара**. Под утицајем Византије, српски владари из прве половине XV века, носили су титулу деспота. Владар је добијао приходе од ковања новца, коришћења рудника и царина.

Држава је била подељена на **властелинства**. **Властелин** је имао сву власт над становницима свог поседа, али и одговорност пред државом да посед чува и брани. Поред властелинске војске, владар је користио и најамничку војску састављену од странаца. Владар је додељивао поседе за војне или друге службе феудалцима - властелинима.

Круна краља
Стефана
Дечанског

Властела у
средњовековној
Србији

Сељаци

Себри

Душанов законик

Властелини су се делили по богатству и моћи на **велику властелу – велможе и малу властелу – властеличиће**.

Важну улогу у друштву имала је црква. У њој је постојала хијерархија на чијем је врху био **патријарх**. Њему су били подређени **архиепископи, епископи, свештеници и монаси**. Свештенство је учествовало у дипломатским мисијама, мирило завађене стране у владарској породици и писали законе. Међу слободне људе убрајали су се: **занатлије, трговци и војници**. Највећи број њих били су странци: **Дубровчани, Саси, Млечани и Ромеји**.

Сељаци, који су били зависни и радили на властелинствима, називали су се **себри**. Они су били најбројнији друштвени слој. Међу њима су постојале разлике и делили се на: **меропхе, сокалнике, влахе, занатлије и отроке**. У најбољем положају били су меропси, који су се бавили земљорадњом. Они су уједно били и најбројнији. Сеоске занатлије су су обављале занатске послове на имању властеле. Власи су били сточари а соколници су се бавили грађевинским радовима, превозом, обрадом винограда и др.

У **Душановом законик**у помињу се малобројни робови, највероватније отроци, који су били најобесправљенији.

Највећа права имали су свештенство и властела, али су и казне биле велике за неиспуњавање обавеза. Најстроже казне биле су за убиство најближих сродника, издају државе и напад на свештеника. Ове казне нису зависиле од припадности друштвеном слоју.

Од XV века српске земље су доспеле под османску власт и оне су постале турске провинције (пашалук или санџак). Укинуте су дотадашње друштвене прилике.

Српско становништво у османским пашалуцима је представљало рају. Раја је плаћала порез (десетину), кулук (бесплатан рад) и посебан порез, **харач**. Посебна врста обавеза који су хришћани турском влашћу морали да дају био је данак у крви, девширма. Турци су из хришћанских породица узимали децу (дечаке између 7 и

13 година) и одводили их у Цариград где су примали исламску веру и учили турски језик. Већина су постали јаничари, а неки су могли да дођу до положаја великог везира.

Срби су од стране Османлија коришћени и као помоћни војни одреди, као на пример мартолови (део посада по тврђавама).

Хајдуци су били одметници који су побегли у шуме и планине. Тамо су се скривали, издржавајући се пљачком и отимањем, нарочито су нападали муслиманске трговце и чиновнике. Хајдуци су се организовали у чете од 10 до 30 људи, на челу чете био је **харамбаша**. Окупљали се на Ђурђевдан, а растајали на Митровдан.

Срби су у доба турске власти углавном чинили сеоску већину, бавили се земљорадњом и сточарством, трговали по пијацама. Развој српског грађанства везује се за почетак XVIII века, кад почиње богаћење српских трговаца и занатлија.

Хајдучки састанак

Нови појмови

сталез – група људи истих економских, политичких и културних интереса, уживају иста друштвена права.

сталешка монархија – држава у којој важне одлуке доносе владар и скупштина сталежа

Властелин – земљопоседник, припадник владајућег сталежа у средњем веку.

Велможе – богати властелини.

Властеличићи – средњи и ситни поседници.

Хијерархија – утврђен ред у некој организацији.

Саси – становници немачког порекла.

Млечани – становници Венеције.

Ромеји – становници Источног римског царства.

Себри – зависни сељаци који су радили на поседима.

Меропси – зависни сељак у средњовековној Србији са бројним обавезама: натурална, радна и новчана рента; није смео да напусти земљу коју је обрађивао.

Сокалник – посебна себарска група Срба који су имали обавезу вршења пољских радова, обављали су сезонске послове, грађевинске радове и послове са коњима.

Власи – номадско становништво које се бавило сточарством.

Отроци – средњовековни робови који су били власништво својих господара.

Јаничари – пешадија турске војске.

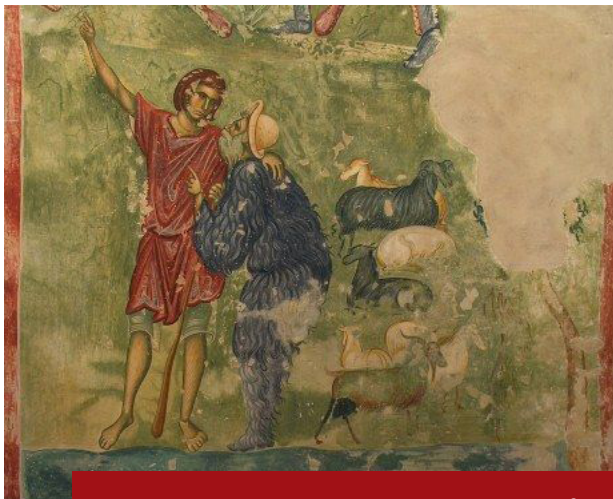
Харач – лични порез, главарина морао га плаћати сваки мушкарац који није био муслиманске вере; мушкарци су стицали право на личну и имовинску сигурност.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи занимања представљена на сликама А. и Б., а затим потражи информације о њима у лекцији.

А

Б

Занимања у средњовековној Србији

2. Назначи титуле српских средњовековних владара.
3. Који су били друштвени сталежи у средњовековној Србији?
4. Погледај, пажљиво, слику и прочитај текст, а затим изради задатке:

„Султанови људи би регрутовали одређени број немуслиманске, обично хришћанске, мушке деце одводећи их на обуку. То су углавном била српска, бугарска и албанска деца. Касније су данком у крви опорезивани и Грци и Мађари.

Јањичари су били обучавани у строгој

Јаничари

дисциплини, уз тежак физички рад и у практично монашким условима, у школама, где се очекивало да живе у целибату (нежење) и да се преобрате у ислам. Већина је то и била учинила. Из свих практичних разлога, јањичари су припадали султану. За разлику од слободних муслимана, изричито им је било забрањивано да носе браду, осим бркова. Јањичаре су учили да сматрају корпус као свој дом и породицу, а султана као својег оца.“

sr.wikipedia.org

- а. Који народи су давали данак у крви?
- б. Назначи однос јаничара према султану.
- в. Опиши изглед и одевање јаничара.
- г. Представи, по твојој машти, на који начин је протекао дан младог јаничара.

5. Погледај, пажљиво, слике а затим изради задатке

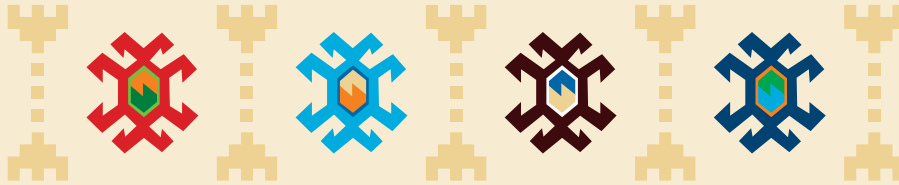

Хајдуци

Ускок

- а. Опиши одевање и оружје српских хајдука и ускока.
- б. Истражи чувене српске хајдуке и представите њихово јунаштво.
- в. Пронађи ко су били ускоци. Упореди их са хајдуцима и назначи по чему су се разликовали од хајдука.

- У Средњем веку, становништво Србије углавном се бавило земљорадњом, сточарством и пчеларством, прерадом металних руда, занатством и трговином.
- Српска средњовековна држава била је типичан представник сталешке монархије: владар, сабор (велможе и више свештенство).
- Српски владари су носили титуле великог жупана, краља, цара, деспота.
- Властелини су се делили по богатству и моћи на велику властелу – велможе и малу властелу – властеличиће.
- Црквена хијерархија: патријарх, архиепископи, епископи, свештеници и монаси.
- Сељаци су се делили на: меропхе, сокалнике, влахе, занатлије и отроке.
- Српско становништво у османским пашалуцима је представљало рају која је плаћала порез (десетину), кулук (бесплатан рад) и посебан порез, харач.
- Хајдуци су били одметници који су се организовали у чете, на челу чете био је харамбаша.

1. Замисли пирамиду и сврстај по редоследу, припаднике сталешке монархије. а) занатлије б) велможе и свештенство в) сељаци г) владар државе

2. Заокружи слова испред тачног одговора.

Срби су у османском царству припадали слоју названом:

а) спахије б) чиновници в) раја г) трговци. Период у коме су хајдуци били активни.

а) од Сретења до Митровдана б) од Ђурђевдана до Митровдана в) од Цвети до Преображења г) од Ђурђевдана до Ђурђица.

3. Допуните реченице тако да на празну линију упишете тражени појам.

Највећи отпор османској власти пружали су – одметници који су побегли у шуме и тамо се скривали од властии нападали њене припаднике. На челу ових одметника налазио се Многи сељаци, који су чинили бежали су преко границе,на простор под хабсбуршком и млетачком влашћу, одакле су организовали нападе на османску власт. Њих су називали

4. Ако сматраш да је тврдња тачна, заокружи ДА, а ако сматраш да је тврдња нетачна, заокружи НЕ.

Припадници раје били су искључиво хришћани. ДА НЕ

Јаничари су били деца хришћана одведена данком у крви. ДА НЕ

Млечани су допринели развоју рударства у Србији. ДА НЕ

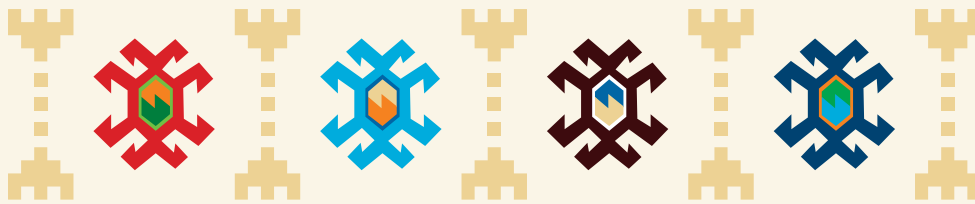
Властелини су били плаћени најамници у српској војсци. ДА НЕ

5. На празним линијама напиши одговор, откривајући упоредну везу између појмова у првом делу реченице.

Оно што је за рају земљорадња. То је за влахе

Оно што је за Сасе рударство, то је за Дубровчане

Оно што је за католике папа, то је за православце

V

СРБИ У СРЕДЊОВЕКОВНОМ БАНАТУ

1. Историјска област Банат

Банат представља историјско-географску област која се налази у захвату река **Мориш** на северу, **Тиса** на западу, **Дунав** на југу, и планине **Карпати** на истоку.

Назив „Банат“ се користио да означи пограничну област Угарске краљевине.

Преко Баната прошли су, током великих сеоба, бројни народи: Сармати, Хуни, Гепиди, Авари. Словенска племена су населила територију данашњег Баната током VI и VII века, пре преласка Дунава и Саве и насељавања на Балканско полуострво.

У IX веку територијом Баната је владао војвода Глад. Војвода Баната у XI веку био је Ахтум који се борио са Угарима али је поражен. Од тада, Банат је постао саставни део Угарске краљевине.

Банат су освојили Турци Османлије 1552. године. Оснива се, на простору Баната, **Темишварски пашалук**.

Хабзбуршка војска је избацила Турке из Баната 1716. године, успостављен је **Пожаревачки мир** (1718. године), према којем Турци предају Банат. Ова област је тада уређена као посебна војничка провинција Хабзбуршке монархије под именом **Тамишког Баната**.

Банат је остао у саставу Хабзбуршке монархије и касније Аустро – Угарске до после првог светског рата. **Мировним уговорима у Версају (1919. године)** територија Баната је подељена између **Краљевства Срба- Хрвата-Словенаца, Румуније и Мађарске**.

Банат

Пожаревачки мир

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. На основу информација из лекције, наведи у саставу којих држава се налазио Банат, током векова.
2. Погледај мапу и изradi задатке:

- a. Наведи природне границе Темišварског pašалука. б. Назначи суседе Темišварског pašалука.
- в. Наброј градове из Темišварског pašалука.

4. Прочитај, пажљиво, текст и одговори на питања.

„Пожаревачки мир је мир потписан 21. јула 1718. у Пожаревцу између Аустрије и Венеције с једне и Османског царства са друге стране. Турци су поражени код Петроварадина, Темišвара и Београда од стране аустријске војске предвођене Еугеном Савојским. Османско царство је изгубило Тамишки Банат, северну Србију и северну Босну. Мир је трајао до новог рата Аустрије и Турске.“

Wikipedia

- a. Које су државе потписале Пожаревачки мир?
- б. Где су били поражени Турци?
- в. Које области је изгубило Османско Царство, Пожаревачким миром?

2. Српско племство у Банату

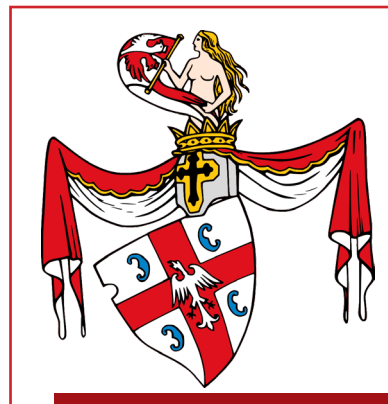
Словенска племена су населила Банат још у VI-VII веку, а Срби из ове области су примили хришћанство у IX веку.

У XI веку банатски вођа Ахтум је био поражен и Банат је припао Угарској краљевини. Истовремено у Банату почиње сукоб између православља (Срби и Румуни) и католицизма (Угари), као последица **велике шизме из 1054.** године.

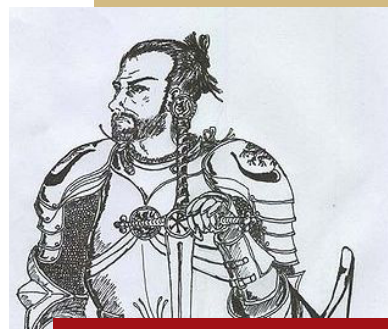
Српски великаши су учествовали у династијским борбама које су протресе Угарску краљевину. Такође, Срби су присутни, током XII века, у сукобима између Угарске и Византије, а Угарска је одржавала везе са Србијом преко Баната. После Косовске битке 1389. године, Србија је постала вазал Турцима и сходно вазалским обавезама, Срби заједно са Турцима нападају јужне крајеве Угарске. Турска опасност је представљала разлог верске толеранције коју је иницијирао угарски двор према српском становништву, све бројније у Банату и у Угарској крајем XIV века. Српски феудалци су добили од краља Жигмунта Луксембуршког позив да се населе у Угарској и одређена права али условљена њиховом војничком улогом у пограничним областима. На пример, **Дмитар Мрњавчевић**, брат Марка Краљевића, добија поседе од угарског краља у Зарандској жупанији.

Од почетка османских освајања српских земаља почеле су и сеобе српског становништва. Срби су се селили на север, и то у јужну Угарску, која је у неким деловима већ била насељена Србима.

Деспот **Стефан Лазаревић** је добио поседе у Угарској и у Банату, на којима су се населили српски

Грб породице
Мрњавчевић

Змај Огњени Вук
Бранковић

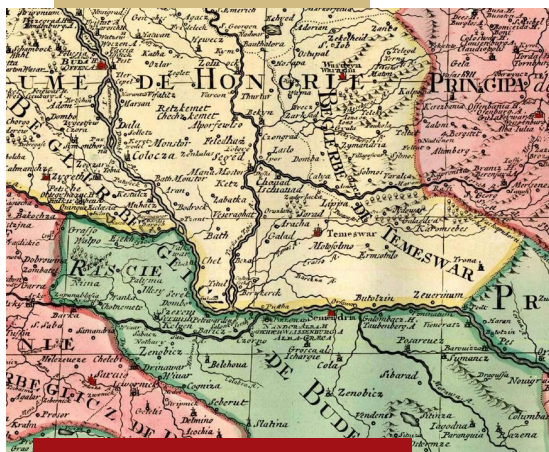
Грб Бранковића

Павле Кињижи

Грб Јакшића

Темешварски пашалук

феудалци заједно са народом (**Бечеј, Велики Бечкерек, Вршац, и др.**)

Деспот **Ђурађ Бранковић** наслеђује поседе Стефана Лазаревића, а његови наследници који су напустили Србију после пада Смедерева **1459.** године населили се у Угарској. Они су наследили и титулу деспота: **Вук Гргуревић (Змај Огњени Вук), Ђорђе Бранковић, Јован Бранковић.**

Војни командант Темешвара од 1478. године био је **Павле Кињижи**, рођак Бранковића.

Веома угледна српска племићка породица која је добила поседе на простору Угарске били су **Јакшићи (Стефан и Дмитар, Јован, Ђорђе, Петар, Марко и др.)**. Имали су поседе у **Поморишју (Надлак, Семлак)** али и у другим крајевима Угарске.

Међусрпским племићким породицама у средњовековном Банату истакли су се и Поступовићи, Белмужевићи, Овчаревићи, Цреповићи.

Српски племићи су били ктитори бројних манастира на простору Баната.

Документи из XVI века тврде да је Банат добио српски карактер. Спомиње се „Рашка“, као област између

Темешвара и Дунава, или постојање „Рашадије“ у којој се налазе Темешвар и Арад. Поморишје постаје централна српска област на подручју Угарске.

Турци Османлије су освојили Банат 1552. године, а у Темешварском пашалуку српско племство је изгубило поседе. Срби су се поново нашли под Османску власт. Срби се насељавају у неосвојеним деловима Угарске, Далмације, у Аустрији, Ердељу и Влашку. Бројни српски племићи су се налазили у служби ердељских кнезова.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи главни разлог насељавања Срба на простору Угарске.
2. Које су биле најзначајније српске племићке породице из средњовековног Баната?
3. Прочитај, пажљиво, текст, а затим одговори на питања:

„Постоје, међутим, сведочанства о постојању Срба кнезова за време владавине Жигмунда Луксембуршког у Банату. Тако, на пример, помиње се Радослав Стефан, син сеоског кнеза из Кираљмезе, поред Мехадије, који је заједно са племенитим Рајком и Добром учествовао 1428. године на скупу племства Мехадијског дистрикта. Њихов посед је краљ потврдио да је у њиховом власништву још од 1402. године. Присуство ових Срба у Банату пре деспотовог (Стефана Лазаревића) уласка у службу угарског краља јасно говори да је српски елемент у Банату био и те како присутан и заступљен.“

Саша Јашин, Српско средњовековно племство у Банату

- a. Који српски племићи су учествовали на скупу у Мехадији?
- б. У ком веку се одржао скуп у Мехадији?
- в. Шта доказује чињеница да су они имали поседе пре вазалства деспота Стефана Лазаревића према краљу Угарске?

4. Истражи које манастире из Баната су подигли српски средњовековни племићи.
5. Погледај, пажљиво, слику, а затим изради задатке:

Манастир Светог Ђорђа

- a. У ком Банастком насељу се налази манастир?
- б. Ако си посетио манастир Светог Ђорђа, испричај неко твоје искуство из овог манастира.

Цар Јован Ненад

Јанош Запоља

Јован Ненад у боју

3. Цар Јован Ненад

После освајања **Београда 1521.године**, Османлије су кренуле на освајање осталих делова Угарске. Одлучујућа битка се одиграла код **Мохаћа, 1526. године**, када су Турци нанели катастрофалан пораз угарској војсци у којој се налазили и Срби.

После Мохаћке битке, Срби са леве обале Дунава, из Бачке, склањали су се пред Турцима и потражили спас у Банату и Поморишју.

У овим бурним временима истакао се **Јован Ненад**, из **Липове**, човек необичног изгледа (звали су га „Црни човек“), који је окупио војску и српски народ око себе тврдећи да га је Бог послао да их спасе од Турака.

Из родног места је кренуо са својом војском и почео је **1527. године**, освајања у **Банату, Срему** и истерао је турске војничке посаде из **Бачке**. Освојио је **Суботицу**, где је уредио своје седиште и организовао двор. За себе је тврдио да је „цар“.

„Цар“ Јован Ненад је давао првенство борби против Турака и није хтео да учествује у династијској борби за престо Угарске, између Јаноша Запоље и Фердинанда Хабзбуршког. Фердинанд је учинио све да га придобије, обећао му звање деспота. Јанош Запоља је послао војску

против Јована Ненада, у јуну 1527. године и српска војска је тешко поражена. Јован Ненад се једва извукао жив са војног поља али у Сегедину је извршен атентат на њега. После његове смрти српска војска се разишла а простором Баната је завладао Запоља.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи освајања Јована Ненада и назначи престоницу његовог „царства“
2. Погледај, пажљиво, мапу, а затим изради задатке:

- а. Назначи краљевину на чијој се територији створило „царство“ Јована Ненада.
- б. Који су били значајни градови „царства“?
- в. Истражи која је река представљала источну и јужну границу „царства“.

3. Прочитај, пажљиво, текст, а затим одговори на питања:

„Прву Запољину војску, под вођством Владислава Чакија, поразио је Цар Јован почетком априла, а у покољу погину и сам Чаки. И другу војску краља Запоље, која је бројала 12.000 војника под вођством ердељског војводе Петра Перињија, победио је Цар Јован крајем априла код Селеша на Тиси, а Перињи се с муком спасао. Трећа војска, целокупна снага Ердеља и горње Угарске, под вођством Перињија и бискупа Цибака, однесе, крајем јуна, на Седфалском пољу победу над царевим четима. У крвавом покољу паде око 8.000 Срба.“

Стефан Србски, Црни човек - Јован Ненад "последњи србски цар"

- а. Ко су били војсковође краља Запоље?
- б. Где су се одвијале битке између краља Запоље и цара Јована Ненада?
- в. Ко је победио у овим биткама?

Синан-паша

4. Устанак Срба у Банату 1594. године

Средином XVI века, Турци Османлије крећу на освајања у Банату. Темишвар су напали Турци у октобру 1551. године, а опсадом је командовао велики везир, Србин по рођењу, **Мехмет – Паша Соколовић**. Овај напад није био успешан али је град освојен у јуну 1552. године. У кратко време цео Банат је потпао под турску власт.

Темишвар је постао седиште пашалука који су чинили 6 санџака. Банат је укључен у османлијски политички, административни, привредни и верски систем. Срби из Темишварског пашалука бавили се земљорадњом, сточарством, занатством, трговином. Неки Срби при градовима, су били **мартолоси**. Срби су сведени на ранг раје, а то је изазвало незадовољство српског становништва.

Рат који је отпочела Турска са **Светом Лигом**, крајем 16 века пружила је повољан тренутак да Срби из Баната дигну устанак. Српски представници су преговарали са кнезом Ердеља, Жигмунтом Баторијем, са владаром Влашке, Михаилом Храбрим, и са предстаницима Хабсбуршког цара, Рудолфа II и тражили су подршку за њихов подухват.

У **фебруару 1594. године**, избио је устанак банатских Срба, а вође су биле Јован Поповић, бан Сава, кнез Душан и капетан Дамјан. Устаничка војска је заузела Липову, Ширију, Вршац, Велики Бечкерек. Упркос пошетном успеху, Срби су остали сами, од обећане помоћи није било ништа.

Турци су предузели мере да сузбију устанак. Ухватили су неколицину устаника и сурово их казнили али то није утицало на Србе. Устанак се ширио све јаче, захватио је читав српски народ. Турци су покушали да сузбију покрет ударцем на духовно јединство Срба, чији је симбол био Свети Сава.

Турски везир **Синан-паша**, који је сакупљао војску код Београда, донео је из манастира Милешеве **мошти Светог Саве и 27. априла 1594. године спалио на брду Врачар** код Београда. Затим су турске војске прешле Дунав и поразиле устаничку војску код Бечкереча. Последње снаге устаника поражене су код Темишвара. Почела је освета над Србима, део њих су отишли у Ердељу и Аустрији.

Синан-паша је усмерио војне походе према Влашкој, али овде је био поражен од Михаја Храброг 1595. године, на чијој се страни борио и легендарни српски хајдук **Старина Новак**.

**Спаљивање
моштију Св. Саве**

Старина Новак

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи вође српских устаника из Баната.
2. Које су биле последице устанка Срба у Банату?
3. Прочитај, пажљиво, текст и погледај слику а затим изради задатке:

„У време турске тираније народ српски скупљаше се код моштију свога Светитеља [...] Ако је српској души био потребан лек од ма какве бољке, налазила га је у чудотворним моштима свога највећег Светитеља [...] Ако је Србима, као народној целини, била потребна ма каква помоћ, они су је тражили и налазили у Милешеви код свога бесмртног Светитеља [...] Бојећи се да се из Милешеве, где почиваху мошти духовног оца и душеводитеља целокупног рода српског, не дигне буна на Турке, Синан-паша Београдски нареди да се тело Светог Саве пренесе из Милешеве у Београд и спали.“

http://www.crkva.se/srbi/srbi_spaljivanje

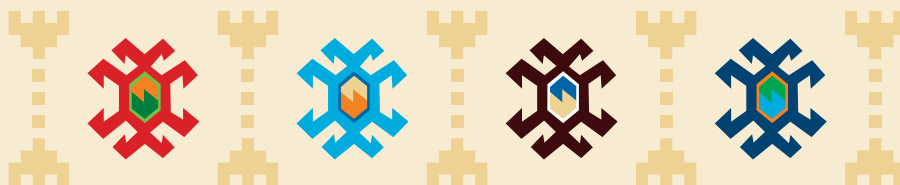
Спаљивање моштију Светог Саве

- а. Зашто су се Срби сакупљали у манастиру Милешеви?
- б. Наведи узрок Синан-пашине одлуке.
- в. Опиши сцену спаљивања моштију Светог Саве.

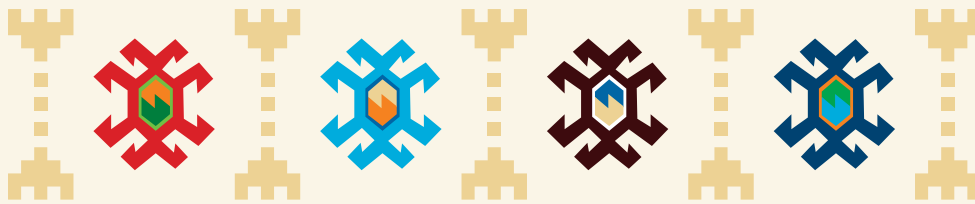

СИНТЕЗА

- Банат представља историјско-географску област која се налази у захвату река Мориш на северу, Тиса на западу, Дунав на југу, и планине Карпати на истоку.
- Банат се налазио под власт Угарске, Турске, Аустрије; Мировним уговорима у Версају (1919. године) територија Баната је подељена између Краљевства Срба-Хрвата-Словенаца, Румуније и Мађарске.
- Најчувеније српске племићке породице: Бранковићи, Јакшићи, Поступовићи, Белмужевићи, Овчаревићи, Цреповићи.
- Јован Ненад је подигао устанак и створио „царство“ 1527. године.
- Срби из Баната су подигли устанак против Турака 1594. године; устанак је угушио Синан-паша и спалио је мошти Св. Саве.

VI

СРБИ, БАНАТ И ХАБЗБУРЗИ

1. Сеобе Срба

У време **Великог рата (1683-1699)**, који је почео после неуспешне турске опсаде над **Бечом 1683. године**, хабзбурговци су успели да освоје Београд 1688. године. У овом рату Срби су се придружили хабзбуршкој војсци на позив цара и помогли јој да продре чак до Скопља у Македонији. Истовремено, Срби су подигли и устанак. Хабзбуршка војска и српски устаници су доживели пораз. Турци враћају под своју власт претходно изгубљене територије и страховито су се светиле српском народу.

Због страха од османске одмазде, Срби се повлаче са тих територија, заједно са хабзбуршком војском. Хабзбуршки цар, **Леополд I**, је упутио писмо хришћанима и позвао их да постану аустријски поданици и војници, а заузврат обећао је повластице. Српски народ, око **40000 људи**, који је предводио **патријарх Арсеније III Чарнојевић** и неколицина владика, креће према Београду. Почела је **Прва Велика Сеоба 1690. године**.

Код **Београда** одржан је црквено-народни сабор, на коме је донета одлука о сеоби у Хабзбуршку монархију и под којим условима ће се Срби насељавати на хабзбуршком простору. Цару Леополду I је упућено писмо у коме се тражила слобода веросиповести, могућност бирања црквених старешина, слобода коришћења старог календара. Цар је прихватио српске захтеве.

У септембру 1690. године Срби су прешли Саву и насељени су широм Угарске до Будима и Сентандреје.

Рат је завршен **Карловачким миром 1699. године**, хабзбурговци су добили делове Угарске до Мориша.

Патријарх Арсеније
III Чарнојевић

Цар Леополд I

Карловачки мир

Патријарх Арсеније
IV Јовановић

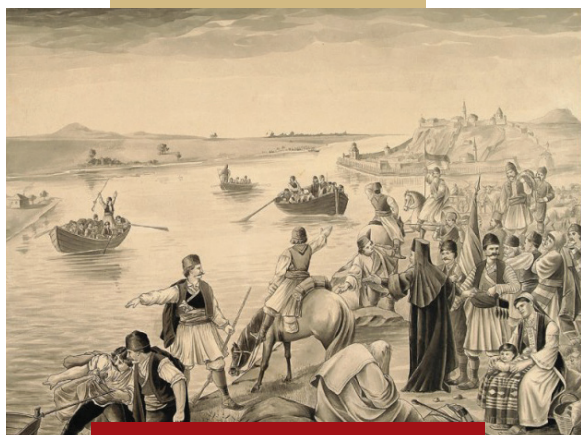
У новом рату који је трајао од 1716. до 1718. године, Хабзбурговци су поразили Османлије и **Пожаревачким миром из 1718. године** су добили територије јужно од Саве и Дунава, Београд, Банат и Олтенију (област на западу Влашке).

Нови аустријско - турски рат водио се од 1737. до 1739. године, рат који српски народ је дочекао са великим надама за ослобођење.

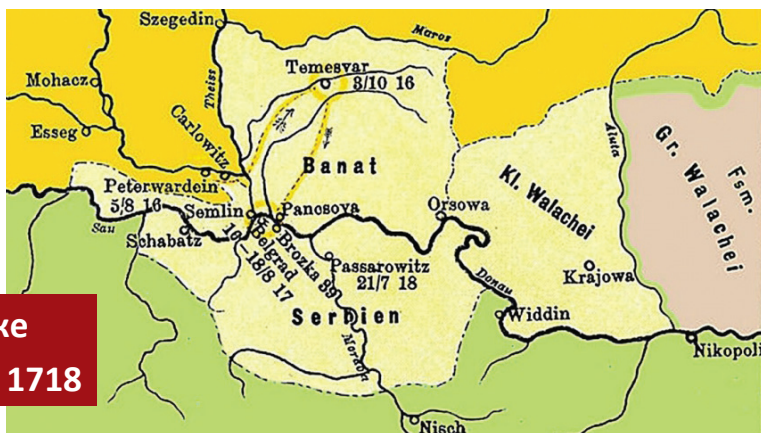
Хабзбуршки цар **Карло VI** је упутио Србима проглас којима их је позвао на устанак, да заједничким снагама протерају Османлије. **Патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента** је сазвао скуп верских и световних старешина, на којем је одлучено да се народ покрене на устанак. Али овог пута Хабзбурговци су поражени.

Турци су отпочели репресалије над српским становништвом и из овог разлога почиње **Друга Велика Сеоба Срба** под вођством патријарха Арсенија IV Јовановића. Срби прелазу Саву и Дунав **1739. године**. Део Срба са патријархом прелази у **Срем**, док се већи део насељава у **Банат**.

Турци су вршили и даље сталне упаде у Банату, па је тада страдало и српско становништво. После коначног протеривања Османлија из Баната, избегло становништво се укључило у живот у новом завичају.

Прелаз Дунава

Нове аустријске
територије од 1718

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Који су били узроци Великих Сеоба Срба?
2. Наведи вође прве и друге Велике Сеобе Срба.
3. Који су били српски захтеви упућени цару Леополду I?
4. Прочитај, пажљиво, текст и погледај слику, а затим изради задатке:

Учитељ Стефан о Сеобама:

„А у том рату би велико плењење и расељење народа хришћанског и запустење све српске земље: градова, вароши и села, и манастира који су опустели, а ини огњем згорели, као и нашег манастира...А мало нашег народа бегу се даде уз Дунав горе: једни на лађама, а ини на коњима и колима, а други пешке, као и ја сиромах. Четрдесет дана би нам путовање, и дођосмо к Будиму граду. А тамо и светејши патријарх Арсеније Чарнојевић, и неколико владика и од многих манастира калуђера, и људи многи од све земље српске, мушки пол и женски. Такође и ми житељи манастира Раванице с моштима светог међу царевима кнеза Лазара српског, и уселисмо се у неко место више Будима звано Сент-Андреја“

ucionicaistorije.wordpress.com

**Паја Јовановић,
Сеоба Срба**

- а. Шта се десило у српским земљама, током Великог рата?
- б. Опиши путовање српског народа, током Сеоба.
- в. Наведи учеснике Сеоба.

Еуген Савојски

2. Срби из Баната и Темишвара у XVIII веку

Банат и Темишвар под аустријској власти у XVIII веку

После Великог рата између хабзбурговаца и Османлија (1683-1699) завршен потписивањем Карловачког мира из 1699. године, Банат је остао под турску власт.

Нови аустријско-турски рат отпочео је у лето 1716. године. Царска војска је под командом **принца Евгенија Савојског** ушла у Банат и нанела Турцима страховити пораз код **Темишвара 12. октобра 1716.** године. Турци су гоњени према Дунаву и тиме је била извршена операција освајања Баната. После **166 година** Турци су били истерани из Баната. Рат се завршио **миром у Пожаревцу 1718.** године.

Пожаревачким миром је одлучено да Банат постане област под директном управом аустријског царског Двора. На челу управе у Банату, са седиштем у Темишвару, постављен је **граф Клаудије Флоримунд Мерси.**

У новој аустријској области отпочело је исушивање мочвара, и тако се стварају нове површине за обраду земљишта, отварају се рудници, оснивају се мануфактуре, Бегеј се канализира и постаје плован, граде се путеви, мостови, развија се трговина. Овакав брз развитак Баната био је могућ јер на овом простору није било феудалних односа, овде су живели слободни људи.

Одмах по освојењу, Бечки Двор започиње са колонизацијом области у Банату. Колонисти су позивани у Банат, обећавано им је брзо богаћење и ослобођење од феудалних обавеза. У Банату су били колонизовани **Немци, Французи, Чеси, Италијани, Шпанци, Словаци, Бугари.** У градовима долазе и **Јевреји, Грци, Цинцари, Јермени** који се баве нарочито трговином.

Гроф Флоримунд Мерси

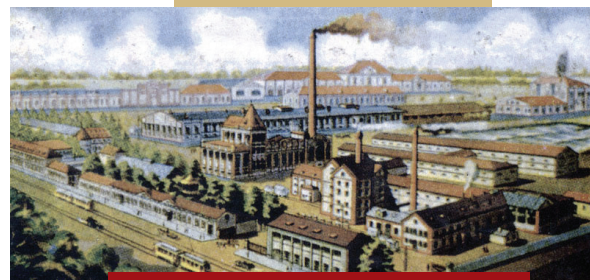
План темишварске тврђаве

Седиште Банатске управе био је у Темишвару који се значајно развијао током XVIII века. Град се ширио, уз **Темишвар – Град (Тврђава), Мале и Велике Паланке**, које су постојале и за време османске власти, појављују се нове четврти (**Мајери-Елисабетин и Јозефин, Фабрик**). Стварају се нови тргови, садашњи **Трг Уједињења, Трг Слободе, Трг Св. Ђорђа**.

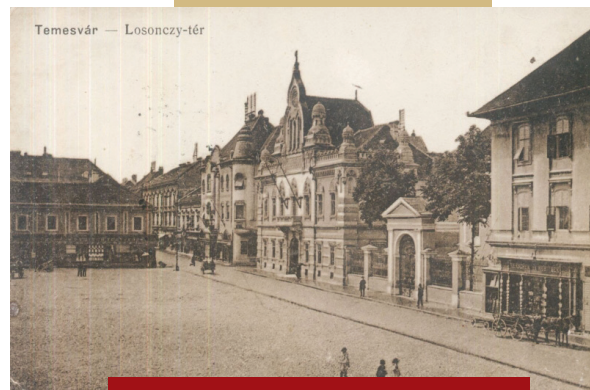
Подигнуте су значајне зграде, мануфактуре и фабрике, болнице, цркве, споменици.

Темишвар се развија и на економском плану. Отварају се пивара (1716), фабрика свиле, папира, платна, прераде коже, ципела итд. Канализирање Бегеја допринело је развоју трговине.

Темишвар је постао један од напреднијих градова аустријске царевине. Царским указом **Јосифа II** из **1781.** године, Темишвар је **проглашен слободан краљевски град**. Привредни развој Темишвара наставља се током XIX века.

Темишварска пивара

Трг Уједињења

Нови појмови

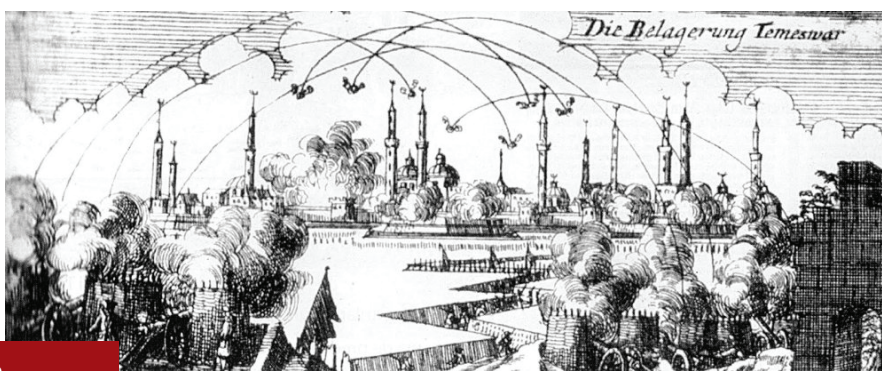
мануфактура – велика радионица у којој се производи праве ручно; у процесу производње сваки радник обавља само један део посла за који је специјализован.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи главне последице аустријског освајања Баната.
2. Које народе су аустријске власти колонизовале у Банату?
3. Образложи зашто је Темишвар постао један од напреднијих градова аустријске царевине.
4. Погледај, пажљиво, слике, а затим изради задатке:

Осада
Темишвара

- а. Опиши оружје и учеснике опсаде Темишвара.
- б. Шта се дешава испод војничког шатора?
- в. Са колегом води дијалог, један у улози принца Еугена, а други као Турчин и преговарајте о условима предаје града.

Срби и Војна граница

Бечки двор је на југу царевине организовао **Војну крајину (границу)** а њени су почети, као заштитни појас од турских напада, одмах после Мохачке битке 1526. године.

Велику већину војника на граници (граничара), нарочито после Великог рата (1683-1689) и стварања нове границе, чинили су Срби. После прве Велике сеобе 1690. године, Срби су били насељени у пограничне крајеве царевине.

Срби из Војне крајине, због обављања војне службе, добијали су земљу и ослобођени су од пореза, феудалних намета и других обавеза.

Карловачким миром из 1699. године утврђена је нова аустријско-турска граница на Тиси и Моришу. Основана је **Потиско - Поморишка граница**.

У Поморишкој граници Срби су били насељени у 13 насеља: Арад, Печка, Семлак, Шејтин, Надлак, Чанад и др. Врховна команда се налазила у Араду, а заповедник је био **Јован Поповић Текелија**, који је надгледао и изградњу арадске тврђаве.

Већ после аустријско-турског рата из 1716-1718, Поморишко-Потиска граница је била сувишна, јер нова граница између ове две царевине се налазила у централној Србији. До коначног укидања Поморишко - Потиске границе дошло је после новог аустријско- турског рата (1737-1739), када је утврђена граница на Дунаву.

Бечки двор је одлучио да се граничари населу на нову **банатску границу**. То је изазвало велико незадовољство међу граничарима. Део српских граничара (око 10000 људи) одлази у **Русији**, на позив изасланика руске царице **Јелисавете I**. У новим областима, Нова Србија и Славеносрбија, су основали нова насеља названа по местима одакле су кренули.

Јован Поповић Текелија

Трагови арадске тврђаве

Војна крајина

Граничари који су прихватили премештај на новој Дунавској граници склопили су споразум са Бечким двором о својим обавезама и привилегијама. Истовремено, реформама аустријске царице **Марије Терезије (1740-1780)**, граничари су сврстани у посебне пукове, као на пример **Илирски пешачки пук**, и под командом царских официра. Српски војници су успевали да стичу највише чинове у аустријској царској војсци. Срби из Баната, у ратовима које је Аустрија водила у другој половини XVIII века, дали су 16 генерала и велик број официра. У организовању Илирског пука са Дунавске границе, истакао се **мајор Арсеније Сечујац**, први генерал аустријске војске српске народности.

У саставу Дунавске (Илирске) границе су се нашао бројна насеља, међу којима: Најдаш, Златица, Лесковица, Ланговет, Соколовац, Дивић, Белобрешка, Пожежена, Радимна, Мачевић, Стара Молдава, Љупкова, Берзаска.

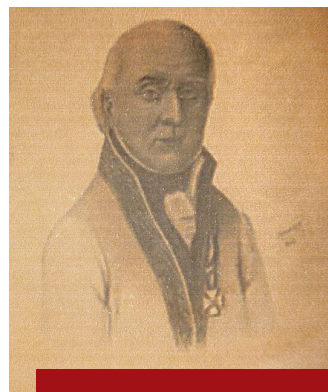
Током XVIII и XIX века, Банатска граница је доживела многе промене и реорганизовања, све до њеног укидања 1873. године.

Царица Марија
Терезија

Српски граничари

Арсеније Сечујац

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи разлоге померања аустријско-турске границе.
2. Како је утицало померање границе на Српске граничаре?
3. Прочитај, пажљиво, текст и погледај слику, а затим изради задатке:

„Војна граница, потчињена цару и Дворском ратном савету, имала је изузетан положај у оквиру Хабзбуршке монархије. Њен главни задатак био је да чува земљу од турских упада и пљачке, као и од куге, која је такође долазила из Турске и била исто тако убитачна“.

Ивана Б. Спасовић, Банатска војна граница и њено укидање

Српски граничари

- а. Које је била потчињена Војна граница?
- б. Наведи задатак Војне границе.
- в. Опиши униформе и оружје српских граничара.

Пера Сегединац

Устанак Пера Сегединца

Пера Јовановић, касније назван **Сегединац**, рођен је у месту **Печка** 1655. године у угледној српској официрској породици, која је одувек верно служила аустријском цару и која је дарована племством. Достигао је чин капетана, истакао се у борбама са Турцима. Највећи успех достигао је као капетан шанца у родној Печкој, у Потиско-Поморишкој граници. На том положају је дочекао и пензију.

Избила је побуна 1735. године, која му је потпуно променила судбину, када су се кметови, у првом реду Мађари, а и Срби и Румуни, дигли против богатих и гордых земљопоседника у Поморишју, Бачкој и Посавини. Побуњеници су тражили да им се капетан Пера Јовановић Сегединац придружи и то као један од вођа. Он је у почетку одбио, јер је и даље био потпуно одан Бечу, али убрзо је променио своје мишљење и прихватио је да буде предводник побуне.

Аустријска царска војска је потукла устанике 1736. године. Пера Јовановић Сегединац је био ухапшен и затворен у Араду. Саслушан је у Араду и потом бачен на муке. Одведен је у **Будим** са још пар учесника у побуни, међу којима и **Ранко Текелија**, заповедник арадске тврђаве и осуђени на смрт.

Будим, Табан, место страдања Пера Сегединца

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Образложите одбијање учешћа на почетку устанка.
2. Који народи су учествовали у устанку?
3. Које су биле последице устанка?
4. Прочитај, пажљиво, текст, а затим изради задатке:

„Српска војска се окупила у Банату и њима су се придружили Мађари под Михаљом Вертезијем и број устаника се попео на пет стотина хиљада. Током преговора са сународницима у Араду да се тај важни град преда устаницима, код Ердехеђа аустријска регуларна војска потукла је устанике. Текелија Ранко, заповедник арадске тврђаве је био ухапшен и Пера је био затворен у Араду, а та вест је брзо одјекнула као трагедија међу Србима Будимцима и као изненађење за Аустријанце у Бечу.“

serbum.rs

- a. Који је био број устаника?
 - b. Наведи начин на који су Срби и Аустријанци доживели хапшење Пера Сегединца.
5. Истражи порекло и чланове породице Текелија.

Ранко Текелија

Коча Анђелковић

Кочина Крајина

Корун Коча Анђелковић је био трговац стоком, имућан човек, при трговини је често прелазео из Београдског пашалука у Аустрију. У Аустрији се у то време стварају српски добровољачки одреди, српски **фрајкори**, а Коча Анђелковић постаје један од њих. Укључује се у одредима из Срема.

Избио је рат између Аустрије и Турске али аустријска царска војска није била довољно спремна, па су им фрајкори водили скоро све операције.

Одред Коче Анђелковића (од 400 до 500 људи) прелази, на дан објаве рата, из Баната у Србију, са задатком да пресече цариградски друм. Имао је задатак да онемогући везу Турака из Видина са онима из Београда. Разбија три турске војске које покушавају да учине пут проходним. Унапређен је у капетана и одликован је златном медаљом за храброст. Привукао је велики број Срба у редовима фрајковаца. После шест месеци борби с Турцима, услед изостајања помоћи аустријске команде морао се повући у Банат. Тада је ушао у састав српско-банатског фрајкора и као командир чете наставио ратовање. У сукобу код **Берзаске 7. септембра 1788.** је био

поражен. Турци су га заробили, одвели у **Текију** и тамо страшно мучили и набили на колац. Заједно са њим су страдали тридесет својих сабораца.

Фрајкори се распуштају, а многи Срби, разочарани Аустријом, чак се и враћају у Србију. По његовом имену, народ је овај крај назвао **Кочина крајина**, јер је народ са одушевљењем прилазио Кочи, прихватајући ову борбу као могући начин ослобођења од Турака.

У рату је учествовало око 18.000 Срба на страни Аустрије, стекли су ратно искуство, неки официрске чинове и одликовања а неки и војно образовање.

Дешавају се промене и у животу Срба у Аустрији због учешћа и заслуга у рату са Турском, давање права слободе вероисповести, право запошљавања у државној служби.

Споменик Коче Анђелковић

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Који је био задатак одреда Коче Анђелковића?
2. Назначи полседнице битке код Берзаске за Србе.
3. Погледај, пажљиво, слику и опиши униформу и оружје фрајкора.
4. Прочитај, пажљиво, текст, а затим изради задатке:

„Пошто се удружио с јагодинским протом Јованом Миловићем, прокрстарио је Јагодинском, Крагујевачком и Смедеревском нахијом, растурајући царски проглас и дижући народ на устанак. Његов одред убрзо је нарастао на 500 бораца с којима је напао Крагујевац, попалио у њему много турских кућа и побио доста Турака. Међутим, дубље у Србију није могао продирати јер је оскудевао у муницији, а морао је надzirати и блокирати пут од Београда ка Нишу, хватати турске курире и спречавати довоз хране и ратних потреба у Београд.“

wikivisually.com

Српски фрајкори

- а. Наведи нахије које је Коча Анђелковић нападао.
- б. Објасни зашто Коча Анђелковић није могао да напредује дубље у Србију.

**Гроф Ђорђе
Бранковић**

**Теодор Јанковић
Миријевски**

Српско грађанство и племство у Банату

Након истеривања Турака из Темишвара и Баната **1716.** године, **Пожаревачким миром 1718.** године је одлучено да Банат постане област под директном управом аустријског царског Двора. Седиште Банатске управе био је у Темишвару.

Администрација града Темишвара заснована је на верске принципе. Постојао је **расцијански (православни) магистрат**, под вођством **Николе Мунчана** и који је задржан до 1782. године. Основан је и **немачки (католички) магистрат**. Магистрати су имали надлежности над грађанима, скупљали порез, бринули о снабдевању града и о очувању реда. У надлежности расцијанског магистрата налазили су се **Фабрик и Мехала**, док немачком магистрату су припадали **Темишвар – Град и Јозефин**. После 1760. године, када становништво је било измешано, расцијански саветник је постављен да предводи немачки магистрат и обрнуто, немачки саветник да предводи расцијански магистрат.

У градовима Баната оснивају се удружења занатлија (**еснафи**) и трговаца (**гилде**). У Араду оснивају се еснафи крзнара, кројача, ћурчија. У Банату су створене и трговачка удружења, међу којима најпознатија је била **Рацко-грчка купеческа компанија**, основана 1773.

године и која је окупљала више од 400 трговаца.

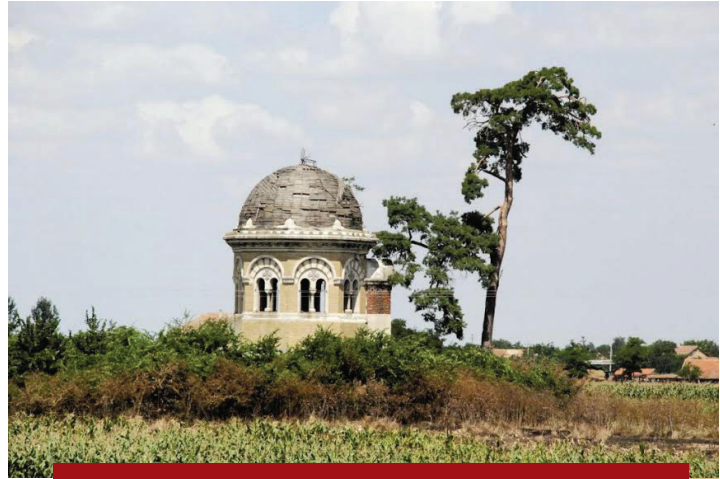
Након учешћа у аустријско-турском рату из 1683-

1699, већи број Срба из Хабзбуршке монархије, због ратних заслуга, добили су племићке титуле: **гроф Ђорђе Бранковић, Јован Рашковић, Јован Поповић Текелија, Чарнојевићи** и др.

Такође, племићка звања су добили и бројни српски чиновници: **Лазар Рубешић**, бележник Поморишке границе, **Ђорђе Калиновић**, судија у Темишвару, **Теодор Јанковић Миријевски**, директор српских школа у Банату, епископ Петар Петровић.

Укључивање Баната у Угарску, увођење жупанијског система и угарских закона, продаја земље омогућио је долазак племства. На лицитацијама, одржаним у Бечу и Темишвару, понуђено је на продају преко 150 поседа. Куповином земље стекла се и племићка титула. Велики број Срба су купили и поседе и добили племићко звање:

Гробница Николића из Рудне

Михајло Андрејевић од Петровог Села, **Теодор Бајић** од Варадије, **Сава Вуковић** од Берексова, **Јован Грујица** од Партоша, **Ђорђе Докторовић** од Лукаревца, **Петар Ловчански** од Шуштре, **Јосим** и **Петар Маленица** од Стаморе, **Јован Николић** од Рудне, **Димитрије Његован** од Партоша, **Василије Остојић** од Семлака, **Тома Путник** од Шиманда, **Јован Стојановић** од Лацунаша и др.

**Грб породице
Николић**

Конак породице Атанасијевић из Ваљапај

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Представи административно поделу Темишвара.
2. Који су били начини стицања племићких титула?
3. Прочитај, пажљиво, текст и погледај слику, а затим изради задатке:

„Српско племство је имало највиши животни стандард у српском друштву у Угарској. Племство је градило дворце (каштел), на свом земљишном поседу, окружене зеленилом. Чарнојевићи и Николићи имали су лепе простране куће, праве мале дворце. Највећи део српских племића имао је веома солидне, лепе грађанске куће, приземне или на спрат. Имали су послугу и јахаће коње. Раскошно су се одевали, поседовали су накит, украсе и уметничке предмете...Ради разоноде окупљали су се само мушкарци, главе породице, пре свега трговци и занатлије у својим организацијама и то обично недељом или о празницима и тамо се веселили....био је у моди менует, француски плес“

www.istorijskabiblioteka.com

**Каштел Јована
Николића из Рудне**

- а. Наведи племићке породице које се појављују у тексту.
- б. Опиши племићке куће. Да ли би волео да живиш у њима?
- в. Истражи како се плеше француски менует.

Темишварски сабор 1790. године

После Великих сеоба из 1690. и 1739. године, Срби који су се населили на територији аустријске царевине су стекли привилегије за верску и просветну аутономију. Они су великим напорима очували ту аутономију али желели су да је и прошире, нарочито и на политичком плану.

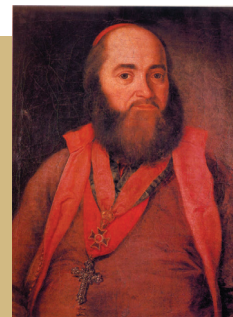
Питања аутономије су се решавала на црквено-народним саборима, међу којима најзначајнији је био **Темишварски сабор из 1790. године**.

Карловачки митрополит, Мојсије Путник, је упутио молбу цару **Леополду I** да се одржи сабор у Темишвару. Царском одлуком је одређено да на сабору учествују око 100 посланика из арадске, тамишке, торонталске и других жупанија. На сабору су учествовали, међу осталима, Јован Николић од Рудне, Петар Маленица од Стаморе, Тома Вујић из Темишвара, Сава Текелија и др. Поред Срба било је и неколико Румуна и Цинцара.

Уочи сабора су се појавила два става о аутономији Срба у Угарској. Део су били за политичку аутономију и добијање посебне територије, Баната са аутономним правима. Сава Текелија и своје присталице су захтевали да се привилегије Срба укључе у законе Угарске и да Срби постану њени поданици.

Сабор је отворен **26. августа 1790.** године са избором **будимског владике Стефана Стратимировића за карловачког митрополита**, на место преминулог Мојсија Путника. После неколико недеља расправа, састављен је документ који је упућен цару Леополду I, са следећим захтевима: забрана мешања католичке цркве у послове православне цркве, право школовања на матерњем језику, учешће Срба у управи градова пропорционално са њиховим бројем, право да оснују богословије и штампарије, и да се Србима додели Банат као посебна територијална јединица. Велику већину захтева цар је прихватио али додела Баната Србима није прихваћена, са образложењем да је Банат већ прикључен Угарској.

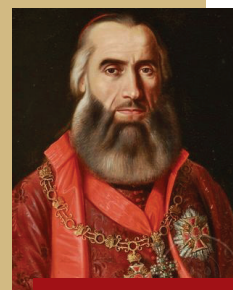
Једини резултат сабора била је одлука цара да се оснује **Илирска дворска канцеларија** али која је трајала нешто дуже од годину дана (1791-1792). На челу канцеларије постављен је хрватски бан гроф Фрања Балаша а у њеном саставу су били: владика темишварски Петар Петровић, генерал Арсеније Сечујац, Михаило Максимовић, Урош Несторовић, Тодор Аврамовић. Програм рада канцеларије усмерен је ка решавању осталих захтева Темишварског сабора из 1790. године.

Митрополит
Мојсије Путник

Сава Текелија

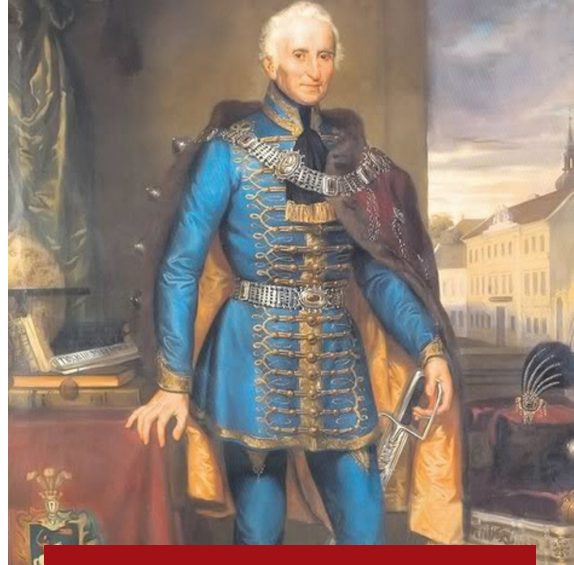

Митрополит
Стефан
Стратимировић

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Које су биле две струје уочи Темишварског сабора?
2. Које српске захтеве сматраш као најважније? Образложи.
3. Пронађи више информација о Сави Текелији.
4. Погледај, пажљиво, мапу, а затим изради задатке:
 - а. Наведи суседе аутономне области Банат.
 - б. Који су значајни градови Баната?
 - в. Назначи градове из Баната, који данас припадају Румунији.

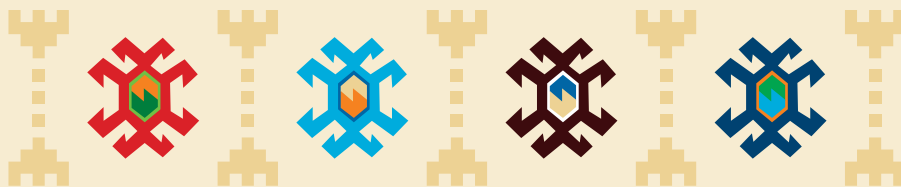
Сава Текелија

Банат, посебна српска аутономна област

СИНТЕЗА

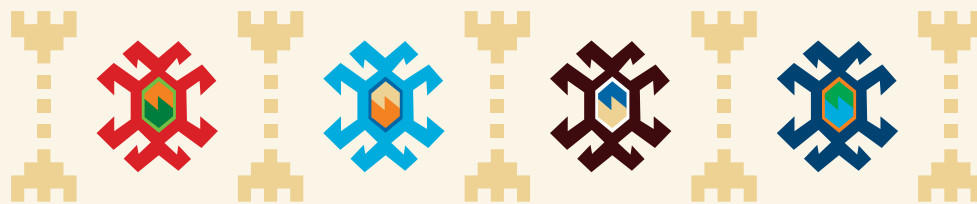

- Српски народ који је предводио патријарх Арсеније III Чарнојевић прелази у Хабзбуршку монархију (Прва Велика Сеоба 1690. године).
- Друга Велика Сеоба Срба, под вођством патријарха Арсенија IV Јовановића (1739. године) насељавају Срем и Банат.
- Царска војска под командом принца Евгенија Савојског је ушла у Банат и нанела Турцима страховити пораз код Темишвара 12. октобра 1716. године.
- У Банату су били колонизовани Немци, Французи, Чеси, Италијани, Шпанци, Словаци, Бугари. У градовима долазе и Јевреји, Грци, Цинцари, Јермени који се баве нарочито трговином.
- Темишвар се развија на економском плану, подигнуте су значајне зграде, мануфактуре и фабрике, болнице, цркве, споменици.
- Стварају се Потиско-поморишка граница и Дунавска граница.
- Велику већину војника на Војној граници (граничара), чинили су Срби.
- Године 1735. избио је устанак Пере Сегединца; устанак је угушен и учесници су строго кажњени.
- Корун Коча Анђелковић је предводио фрајкоре у борбама против Турака.
- Администрација града Темишвара заснована је на верске принципе: расцијански (православни) магистрат (Никола Мунчан) и немачки (католички) магистрат.
- У градовима Баната оснивају се удружења занатлија (еснафи) и трговаца (гилде).
- Племићке титуле Срби су стицали због ратних заслуга или куповином поседа.
- Године 1790. одржан је Темишварски сабор са захтевима: забрана мешања католичке цркве у послове православне цркве, право школовања на матерњем језику, учешће Срба у управи градова пропорционално са њиховим бројем, право да оснују богословије и штампарије, и да се Србима додели Банат као посебна територијална јединица.

1. На црти испред наведених исказа напиши да ли су узрок или последице сеобе Срба. Ако је узрок, упишите У, а ако је последица, напишите П.
..... Долазак Турака на Балкан
..... Смањен број Срба на Косову и Метохији
..... Повећан број Срба у Угарској
..... Учешће Срба у аустро-турским ратовима
..... Страх од турске одмазде
2. Поред догађаја, упишите одговарајуће године када су се догодили.
Прва велика сеоба Срба
Друга велика сеоба Срба
Сабор у Темишвару
3. Допуни реченице тако да на празну линију упишете тражени појам. Карловачким миром завршен је рат. Граница између Аустрије и Османског царства усталила се на рекама и Од 1716. до 1718. г. одвијао се рат између Турске и Аустрије. Аустријску војску предводи који побеђује Османлије код 1716. г. Рат је завршен године миром, којим је Хабзбуршка монархија добила са Београдом и
4. Објасни појмове.
Војна крајина Фрајкори Нахије
5. Заокружите слово испред тачног одговора. Коју надлежност је задржао Карловачки митрополит после реформи Марије Терезије?
а) Световни и духовни вођа Срба у Хабзбуршкој монархији
б) Световни вођа Срба
в) Духовни (верски) вођа Срба г) Потпуно је изгубио власт
6. Ако сматрате да је тврдња тачна заокружите ДА, а ако сматрате да је нетачна заокружите НЕ.
а) У XVIII веку, у Хабзбуршкој монархији, је основана Карловачка митрополија. ДА НЕ
б) Српска грађанска класа формира се у Хабзбуршкој монархији ДА НЕ
в) Марија Терезија је одобрила Србима сазивање народно-црквеног сабора ДА НЕ
г) Србе у војној крајини, аустријски цареви су користили, осим за ратовање са Турцима и као савезнике против угарског племства ДА НЕ

VII

ХРИШЋАНСТВО И ЦРКВЕНО ОРГАНИЗОВАЊЕ

Покрштавање
Словена

Ћирило и
Методије

Кнез Мутимир

1. Покрштавање Словена. Мисија Ћирила и Методија

Хришћанство се међу Јужним Словенима у Подунављу ширило из западних земаља и из Византије. Међу Хрватима хришћанство је почело да се шири почетком IX века под франачким утицајем. Папа је основао посебну хрватску бискупију. По далматинским градовима већ су биле обновљене старе бискупије, на челу са сплитском надбискупијом.

Хришћанство је почело да се шири међу Србима средином IX века на подстицај из Цариграда. Међутим, свештеници су били из приморских градова и одржавали су богослужења на латинском језику. Као и код осталих Словена, покрстили су се најпре владајући слојеви, а након тога се примање хришћанства спуштало према широј популацији.

Кнез Великоморавске кнежевине Растислав, да би се супроставио Немцима, замолио је византијског цара да му пошаље проповеднике који знају словенски језик. Византијски монарх је одредио браћу **Константина (Ћирила) и Методија**, родом из Солуна, да преведу верске књиге с грчког на старословенски језик и крену у мисију покрштавања Словена. Константин и Методије су према грчком алфabetу саставили и ново писмо – **глагољицу** како би Словенима олакшали богослужење на народном језику.

Браћа **мисионари** кренули су у Велику Моравску 863. године. На путу ка Моравској, браћа су прошла кроз Србију и Бугарску и покрстили њихове владаре: српског кнеза Мутимира и бугарског кана Бориса. Немачки свештеници су у Великој Моравској настојали да спрече рад мисионара, па су их у Риму оптужили за јерес. Браћа одлазе код папе и тамо говоре о оправданости свог рада. Константин се том приликом замонашио и

постао Тирило. Исте године, 869. умире у Риму, а Методије се враћа у Велику Моравску и наставља мисионарски рад све до своје смрти.

Ученици Тирила и Методија одлазе на Балкан. Један део долази у Хрватску, и ту су били познати као глагољаши. Други одлазе за Бугарску и Охрид, код Македонских Словена. Најпознатији међу њима били су **Климент и Наум**. Ту су организовали цркву, основали школе и бавили се ширењем писмености и хришћанске вере. Климент је саставио ново писмо, једноставније од глагољице. По Тирилу, свом учитељу, назвао га је – **ћирилица**. Тим писмом данас се служе многи словенски народи: Руси, Белоруси, Украјинци, Срби, Бугари, Македонски Словени и др.

Заслугом Тирила и Методија постављен је темељ словенске писмености, књижевности и културе.

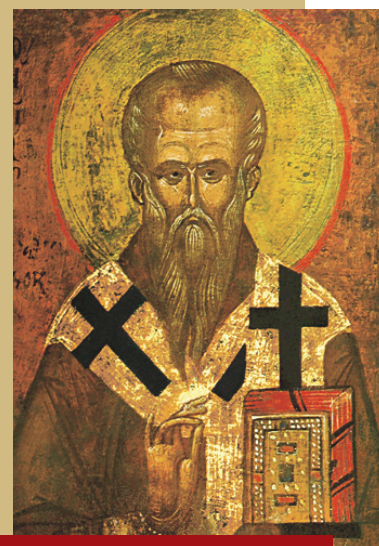

Покрштавање Срба

Ⲁ	Ⲑ	ⲑ	Ⲓ	ⲓ	Ⲕ	ⲕ	Ⲍ	ⲍ	
azb	buky	vědi	glagolъ	dobro	jestъ	žvitěte	dzělo	zemlja	iže
Ⲉ	Ⲋ	ⲋ	Ⲍ	ⲍ	Ⲏ	ⲏ	Ⲑ	ⲑ	Ⲓ
i	děrv	kako	ludьja	myslite	našъ	onъ	pokoјъ	ryci	slovo
Ⲕ	ⲕ	Ⲍ	ⲍ	Ⲏ	ⲏ	Ⲑ	ⲑ	Ⲓ	ⲓ
tvьrdo	ukъ	fertъ	chěrъ	otъ	šta	ci	ča	ša	jerъ
Ⲕ	ⲕ	Ⲍ	ⲍ	Ⲏ	ⲏ	Ⲑ	ⲑ	Ⲓ	ⲓ
jery	jerъ	jal'	jo	ju	ešъ	jesъ	qsъ	jqsъ	thita
Ⲕ									

Глагољица

Ⲁ Ⲑ ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ ⲓ
 Ⲉ Ⲋ ⲋ Ⲍ ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ
 Ⲕ ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ ⲕ
 Ⲉ Ⲋ ⲋ Ⲍ ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ
 Ⲉ Ⲋ ⲋ Ⲍ ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ

**Свети Климент
Охридски**

Нови појмови

Мисионар – проповедник који одлази да међу многобошце шири хришћанство

Глагољаши – свештеници који су код Хрвата служили на народном језику и употребљавали књиге написане глагољицом

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Представи начин ширења хришћанства код словенских народа.
2. Опиши мисионарску активност Ћирила и Методија.
3. Наведи народе који користе ћирилицу.
4. Прочитај, пажљиво, текст и одговори на питања:

Ћирило и Методије
улазе у Рим

„Чим је Методије дошао у Панонију, латински свештеници су га напали као јеретика, а када је стигао у Моравску, локални бискупи су Методија позвали на свој синод, осудили га и бацили у тамницу, где је остао две и по године. На папин налог, Методије је пуштен из тамнице, али је словенска литургија забрањена. Како је Методије ипак наставио своју делатност, те се словенско богослужење све више ширило по Моравској, против њега је подигнута оптужница у Риму, те је позван пред папу да се оправда.“

sr.wikipedia.org

- а. Који је био став латинских свештеника, бискупа и папе према Методију?
- б. Замисли и опиши сцену сусрета Методија са папом у Риму.

2. Личност Светог Саве

Сава Немањић у српској историји заузима посебно место. Световно име му је било **Растко**, рођен око **1175.** године, као најмлађе дете Стефана Немање и Ане. Са 15 година добио је на управу Хумску област, али је 1191. године побегао на **Свету гору**, замонашио се и добио име Сава. Заједно са оцем примио је дозволу од византијског цара да подигну **манастир Хиландар 1198.** године.

Сава Немањић био је велики просветитељ српског народа. Први писани црквени и државни закони у Србији су његово дело: **Номоканон, Карејски, Хиландарски и Студенички типик.** Често пута био је у дипломатској мисији ради одбране Србије од непријатеља. Издејствовао је самосталну **Српску архиепископију** од **Никејског патријарха** и постао **први српски архиепископ 1219.** године. Крунисао је свог брата, Стефана Немањића краљевском круном старих дукљанских краљева, по православном обреду. Помирио је завађену браћу Вукана и Стефана над моштима њиховог оца – **светог Симеона (Мироточивог).** Бавио се и хагиографијом написавши **Житије светог Симеона.** Два пута је био

Свети Сава

Житије Св. Симеона

Манастир Хиландар

Храм Светог Саве

на **ходочашћу** на Блиском истоку. Умро је на свом другом ходочашћу, **1236.** године у **Трново** (Бугарска). Његово тело у Србију је пренео синовац Владислав 1237. године у **манастир Милишева**, у близини Пријепоља. Савине мошти су Турци спалили на **Врачару** (Београд) **1594.** године, на месту где се данас налази **Храм Светог Саве**.

Оснивањем српске архиепископије са седиштем у **Жичи**, призната је самосталност српске цркве и учвршћена самосталност српске средњовековне државе.

Нови појмови

номоканон – законик Светог Саве, први закон српске државе.

типик – црквени устав, који регулише живот и понашање у манастиру.

архиепископија – већа црквена област којом управља архиепископ и састоји се од више епископија.

мироточиви – тело свеца, из кога тече миро, освећено мирисно уље.

ходочашће – путовање и обилазак светих места.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Наведи црквена дела и законе које је написао Свети Сава.
2. Прочитај, пажљиво, текст, погледај слику, а затим изради задатке:

„На празник Успења Пресвете Богородице, 15. августа 1219. године, у Никеји патријарх Манојло Сарантен, уз сагласност цара Теодора I Ласкариса хротонише Саву за првог српског архиепископа. Од тада је Српска Православна Црква аутокефална, са благословом да српски архиепископи могу да примају посвећење од сабора својих епископа. Исте године, на сабору у манастиру Жичи који је постао седиште самосталне Српске Цркве, Сава од својих најбољих ученика изабра и посвети неколико епископа и разасла их у епархије широм отачаства. У Србији подиже многе цркве, манастире и школе.“

www.spc.rs

Манастир Жича

Сабор у Жичи

- а. Наведи патријарха и цара који су прогласили Саву за архиепископа.
- б. Где се налазило седиште прве српске архиепископије?
- в. Опиши ко је учествовао на сабору у Жичи.
- г. Наведи последице осамостаљења српске цркве.

3. Истражи хијерархију српске православне цркве.

Патријарх
Макарије

3. Пећка патријаршија. Карловачка митрополија

Према обичајима средњег века, након велике шизме, цариградски патријарх је крунисао царе на Истоку, а папа царе на Западу Европе. Пошто се није могао надати да ће га ико од ове двојице крунисати, **Стефан Душан** је српску архиепископију уздигао на ранг **патријаршије** са седиштем у **Пећи**, а архиепископа Јоаникија поставио за **првог српског патријарха 1346.** године. Стефан Душан крунисан је за **цара Срба и Грка на Васкрс 16. априла 1346.** године. Крунисање је обавио српски патријарх Јоаникије.

Приликом проглашења Српске патријаршије, свим дотадашњим српским **епископима** додељени су почасни наслови **митрополита.**

Пећка патријаршија

Током XIV и XV века, Српска патријаршија је имала преко 20 епархија. Њиховукупанбројсетоком времена повећавао или смањивао, поготово у време турске најезде када су многе епархије тешко пострадале.

Након турских освајања, Пећка патријаршија се гаси, после пада деспотовине **1463.** године. Турци нису захтевали од својих поданика да приме ислам. Многи Срби учествовали су, као вазали, у турским освајачким походима. Имајући то у виду, **велики везир Мехмед-паша Соколовић** подржао је предлог да се **1557.** године обнови патријаршија у Пећи. За новог патријарха био је постављен

Макарије, који је био у сродству са великим везиром. Црквена надлежност Пећке патријаршије обухватила је простране области Османлијског царства у којима је било православних Срба (Србију, Босну, Црну Гору, делове Хрватске, Далмације, Угарске). Обновљају се цркве и манастири и наставља се традиција српске средњовековне културе. Тиме је црква дала велики допринос очувању народне свести а често су њени поглавари били организатори и предводници буна.

Пећка патријаршија поново је укинута **1766.** године. Патријаршија је имала више од 40 митрополита и епископа. Приходи су били од верског пореза, који су понекад прикупљани уз помоћ турских власти. Од тих прихода се издржавало свештенство, обновљали опустели манастири, набављале штампарије за црквене књиге. Нарочито су неговани летописи, зидно сликарство, сликање икона и минијатура.

Непосредно након Велике сеобе Срба, 1690. године, **патријарх Арсеније III Чарнојевић** упутио је аустријском цару Меморандум, којим је, између осталог, тражио

Саборна црква у Сентандреји

Карловачка митрополија

право ингеренције над свим православним становницима Монархије. Цар **Леополд I** био је сагласан и потврдио да се на челу **Српске православне цркве** у Аустрији налази патријарх, односно архиепископ, српске народности. Царска диплома издаје православном становништву да зависи духовно и световно од патријарха, да живе по својим старим обичајима и под управом својих народних власти, које сами себи изаберу.

Седиште патријарха било је у **Сентандреји**, а од 1708. године **манастир Крушедол**, а касније, од 1713. године, **Сремски Карловци**. Карловачки митрополити носили су назив српских архиепископа, а по укидању Пећке патријаршије (1766) носили су и звање српских патријарха.

Током XVII века, под надлежност Карловачке митрополије дошли су и Румуни из Ердеља, Баната и Буковине као и Русини, који су били угрожени од унијаћења католичке цркве.

Нови појмови

патријарх – врховни поглавар Православне цркве.

епископија – већа црквена територијална јединица, састоји се од више парохија.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. У време ког српског владара је успостављена српска патријаршија?
2. Наведи име првог српског патријарха и назначи седиште прве српске патријаршије.
3. Под којим условима се основала Карловачка митрополија?
4. Погледај, пажљиво, слике и пронађи шта их повезује.

Црква у Сентандреји

Црква манастира Круседол

4. Прочитај, пажљиво текст, а затим изради задатке:

„Патријарх Арсеније III је кренуо са реорганизацијом православне црквене организације, која је овде као саставни део Пећке патријаршије постојала и за време Османлија. Оснивао је нове епископије, постављао епископе и сређивао у српској цркви хаотичко стање проузроковано ратом. Неретко је долазио у сукоб са католичким клиром, који је ометао његов рад и пропагирао унију. Борба против унијаћења српског народа у Хабзбуршкој монархији била је патријархов примарни посао. Стога га је Леополд I склонио из Славоније (1701), заточио у Сентандреју, одузео му патријаршијску титулу и ограничио права.“

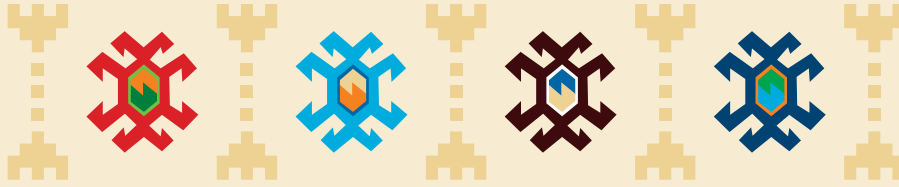
sr.wikipedia.org

- а. Представи делатност патријарха Арсенија III Чарнојевића.
- б. Који је био узрок сукоба са католицима?
- в. Наведи последицу супротстављања унијаћењу.

СИНТЕЗА

- Хришћанство је почело да се шири међу Србима, средином IX века, на подстицај из Цариграда (мисионари Тирило и Методије).
- Климент је саставио ново писмо, једноставније од глагољице, ћирилица.
- Свети Сава је издејствовао самосталну Српску архиепископију од Никејског патријарха и постао први српски архиепископ 1219. године.
- Писана дела Светог Саве: Номоканон, Карејски, Хиландарски и Студенички типик.
- Стефан Душан је српску архиепископију уздигао на ранг патријаршије са седиштем у Пећи, а архиепископа Јоаникија поставио за првог српског патријарха 1346. године.
- Након турских освајања, Пећка патријаршија се гаси, после пада деспотовине 1463. године.
- Патријаршија у Пећи се обновила 1557. године (патријарх Макарије) али је укинута 1766. године.
- Седиште патријарха у Хабсбуршкој монархији било је у Сентандреји, манастиру Крушедол, Сремским Карловцима.
- Под надлежност Карловачке митрополије дошли су и Румуни из Ердеља, Баната и Буковине као и Русини.

ЕВАЛУАЦИЈА

1. Допуни реченице, тако што ћеш на линије написати тражене појмове.

Византија је, ради ширења хришћанства међу Словенима, послала у Велику Моравску браћу и, мисионаре из Солуна. Браћа су се за тај посао припремила тако што су саставили писмо и превела верске књиге са грчког на језик. Кренули су у Велику Моравску године.

2. Пажљиво прочитај следеће тврдње. Ако сматраш да је тврдња тачна, заокружи ДА, ако сматраш да је тврдња нетачна, заокружи НЕ.

а) Ученици Ћирила и Методија саставили су ћирилицу.	ДА	НЕ
б) Кнез Великоморавске кнежевине називао се Борис.	ДА	НЕ
в) Срби примају хришћанство преко кнеза Мутимира.	ДА	НЕ
г) Хрвати и Бугари данас пишу глагољцом.	ДА	НЕ

3. Повежи линијама појмове и одговарајућа значења.

Икона	животопис важне особе
Житија	црквени поглавар
Патријарх	света слика
Везир	војсковођа, повереник

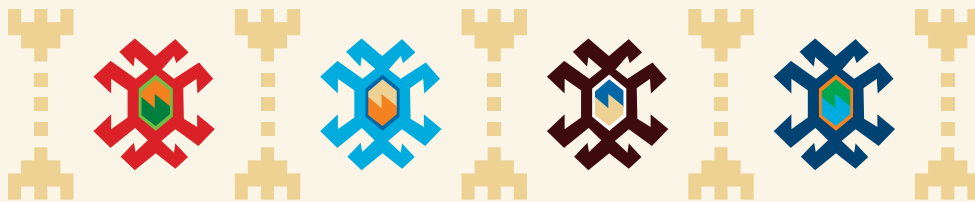
4. Наведи два српска патријарха који су предводили Сеобе Срба и њихов допринос српском народу. Изабери једног од њих и проучи његов животопис.

.....
.....

5. Утврди хронолошки ред следећим реченицама:

- Пећка патријаршија обовљена у време великог везира Мехмед-паше Соколовића.
- Први српски патријарх називао се Јоаникије.
- Прва Велика сеоба Срба

6. Наброј православне народе који су били у надлежности Карловачке митрополије као и области у којима су они живели.

VIII

СРЕДЊОВЕКОВНА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ

1. Књижевност и уметност

Мисионарски рад **Ћирила и Методија** и њихових ученика допринео је развоју српске писмености и књижевности. Ученици Ћирила и Методија, у Србији и Дукљи, оснивали су манастире у којима су монаси писали и преписивали црквене књиге. Стварање писма, прво глагољице, а потом **ћирилице**, довело је до писања првих словенских књига. Језик на ком су те књиге писане, називао се **старословенски**. Касније се он мењао у складу са особеностима народног говора. Између осталих, настала је такозвана **српска редакција** (убацивање речи из народног језика) старословенског језика. На западу Балкана, под утицајем католичке цркве писало се, поред угласте и обле глагољице и латиницом.

Највише су се преписивале књиге верске садржине, а касније се стварају и списи српске оригиналне књижевности: **летописи, повеље, родослови, житија** и др. Најпознатији ћирилички рукописи с краја XII века су **Мирослављево јеванђеље** и **Вуканово јеванђеље**. Непознати свештеник из Бара написао је историјску хронику познату под називом **Летопис попа Дукљанина**, који је, такође, настао у XII веку, али је сачуван само у латиничној верзији из XVII века. Тај летопис је најстарије сачувано историјско деле код Јужних Словена.

На пољу књижевности, у време Стефана Немање, појављују се први српски животописи светих – **житија**. У њима су описивани животи славних људи, који су постали светитељи и узор за морално жевљење. Најстарија су Житија светог Симеона, која су написали његови синови, Сава Немањић и Стефан Немањић. Житије светог Саве написали су хиландарски монаси Доментијан и Теодосије. Зборник Животи краљева и архиепископа српских архиепископа Данила II и његових настављача, један је од најважнијих извора средњовековне

Климент и Наум

Мирослављево јеванђеље

Заставица у књигама

Црква Светог Трипуна у Котору

историје. Константин Филозоф је, у XV веку, написао Житије Стефана Лазаревића.

Књиге су украшаване **заставицама, минијатурама и иницијалима**. Мотиви на њима били су различите врсте биљака, животиња, као и библијске приче.

У средњем веку уметност је носила **верски карактер**. Најважнији сачувани споменици уметности раног средњег века су **цркве и манастири**. Једна од најзначајнијих цркава у Србији из овог периода је црква **Светог Петра** код Новог Пазара. У овом периоду су подигнуте и цркве Светог Трипуна у Котору, као и **Свете Софије** у Охриду. Цркве и манастири су украшавани **фрескама, и иконама**.

Црква Светог Петра код Новог Пазара

Минијатура у рударском закону

Нови појмови

летописи – описи догађаја који су се догодили током године (лето – година).

житија – књиге у којима су описани животи владара, црквених достојанственика и других особа које је црква прогласила светима.

фреска – слика направљена на свежем малтеру.

икона – слика свеца урађена на дрвету.

заставица – украшени почетак странице у средњовековним књигама.

минијатура – слика којом су уметници украшавали средњовековне књиге.

иницијал – украшена прво слово поглавља или странице.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Проучи глагољицу и ћирилицу, а затим покушај да, на основу њих, напишеш своје име.

ⴐ	ⴑ	ⴒ	ⴓ	ⴔ	ⴕ	ⴖ	ⴗ	ⴘ	ⴙ	ⴚ	ⴛ
а	б	в	г	д	е	ж	дз	з	и	и	
ⴜ	ⴝ	ⴞ	ⴟ	ⴠ	ⴡ	ⴢ	ⴣ	ⴤ	ⴥ	⴦	ⴧ
и	г'	к	л	м	н	о	п	р	с	т	
⴨	⴩	⴪	⴫	⴬	ⴭ	⴮	⴯	ⴰ	ⴱ	ⴲ	ⴳ
у	ф	х	о	ш	ц	ч	щ	ъ	ы	ь	
ⴴ	ⴵ	ⴶ	ⴷ	ⴸ	ⴹ	ⴺ	ⴻ	ⴼ	ⴽ	ⴾ	ⴿ
я	ю	е ^н	о ^н	йе ^н	йо ^н	ф	и				

Глагољица и ћирилица

2. Наведи најчувеније ћириличне рукописе.
3. Истражи шта би требао садржати летопис твоје породице.
4. Погледај, пажљиво, слике А. и Б. и напиши следећи текст, на једном папиру, користећи иницијале и заставице.

„Сава је много путовао по народу, поучавао га је увек и сваком приликом у свим правцима и надзирао је рад свештеника у цркви и у народу. Утицај његов и рад у то доба упућен је био у разним правцима, и ван цркве и верских ствари. Он је био у великом стилу народни учитељ и просветитељ. Он се у то доба бавио и књижевношћу, израдио је типик за манастир Студеницу, где је у уводу написао кратко житије свога оца, описао наравно у првом реду његова богоугодна дела, особито последње године његовог живота и његову смрт.“

Wikipedia

А

Иницијали

Б

Заставице

Манастир Студеница

Манастир Милешева

Манастир Раваница

2. Манастири

Манастири су представљали народна зборишта и место где је српски народ доносио одлуке од историјског значаја.

Током времена развила су се три стила у архитектури манастира средњовековне Србије. То су рашка школа, српско- византијски стил и моравска школа.

Најстарије задужбине Немањића изграђене су у **рашком стилу**. То су једнобродне грађевине као Студеница, Милешева, Сопоћани, Жича и Градац.

Српско-византијски стил се развио након укључења у српску државу оних делова византијских територија које је освојио краљ Милутин. Примери овог стила градње су Грачаница, Богородоца Љевишка, Богородичина црква у Хиландару. Наследник краља Милутина, Стефан Урош III Дечански саградио је задужбину Дечане, у близини Пећи. Српски цар Душан сахрањен је у својој задужбини, манастиру Светих Архангела код Призрена.

Моравски стил настао је у време кнеза Лазара, а трајао је до пада српске деспотовине. Карактеришу га богато украшене фасаде, али и утврђења око манастира због опасности од Турака. Сликари овог стила најлепше радове остварили су у манастиру Манасији, задужбини деспота Стефана Лазаревића, као и у Раваници, Лазарици, Каленићу и Љубостињи.

Прве српске **штампарије** биле су у манастирима **Цетињском**, затим **Грачаници**, **Милешеви** и др. Српски манастири су вековима чувари православне вере и светосавске традиције.

У Угарској српски племићи и свештенство подигли су многобројне манастире и храмове. Док их је, на пример, око Будима било седам, на подручју **Фрушке горе** (прозване Светом гором) подигнуто их је чак седамнаест величанствених манастира. Најпознатији фрушкогорски манастири су Беочин, Врдник, Велика Ремета, Јазак, Крушедол, Мала Ремета, Привина глава и Ново Хопово.

Манастирски храмови, саграђени током XVIII века, представљају занимљиву комбинацију традиционалне архитектуре, по угледу на **Ново Хопово**, и барокног модела преузетог из западноевропске архитектуре.

Манастир Крушедол задужбина је породице последњих српских деспота – Бранковића. Манастирска црква је посвећена празнику Благовештења. Ктитори манастира били су деспот Ђорђе Бранковић (у монаштву назван свети Максим) са својом мајком Ангелином. У овом манастиру су сахрањени породица Бранковић, два српска патријарха и краљ Милан Обреновић.

У **манастир Јазак**, 1705. године, пренете су мошти цара Уроша из Неродимља. **Манастир Врдник** познат је и под именом Мала Раваница, пошто су монаси у свом повлачењу од Турака из Раванице, поред драгоцености, пренили и мошти светог кнеза Лазара. **Манастир Гргетег** основао је, према предању, деспот Змај Огњени Вук. Нова манастирска црква, са храмом посвећеним Светом Николи, подигнута је у барокном стилу. Иконостас манастира Гргетег осликао је чувени српски сликар Урош Предић.

Бројни манастири су настали и на тлу данашњег румунског дела Баната од првих

Манастир Јазак

Ново Хопово

Манастир Базјаш

Манастир Златица

светосавских манастира подигнутих током друге половине XIII века до доласка Турака средином XVI века.

Манастир Златица налази се на левој обали Нере, на Златном потоку по коме је добио име. Настанак манастира, по легенди, везује се за духовну активност архиепископа Саве Немањића. Манастир је страдао у разним сукобима на подручју Пољадије, а нарочито од мађарске војске 1848. године. Манастир је изгорео а братство се преселило у манастир Базјаш.

Манастир Кусић налази се на левој обали Нере. Према предању манастир је подигао деспот Јован Бранковић крајем XV века. Међу старешинама манастира посебно место припада архимандриту Павлу Кенгелцу, истакнути теолог, научник, превасходно природњак и историчар.

Манастир Базјаш смештен је на левој обали Дунава, неколико километара низводно од ушћа Нере. Према предању подигнут је “у светосавска времена“ Према казивању манастирске братије Базјаш је био метох Пећке патријаршије.

Манастир Свети Ђурађ или Шенђурац на реци Брзави. Основан је, према плочи нађеној у олтару, 1485. године и садржи део моштију Светог Ђорђа. Садашња манастирска црква грађена је у барокном стилу. Најпознатији архимандрит био је Павле Кенгелац када црква добија нов иконостас. Поред Кенгелца вредан пажње је и архимандрит Самуило Маширевић, који ће постати српски патријарх од 1864. до 1870. године.

Манастири Партош и Шемљуг помињу се 1562. године. Одлуком аустријске царице

Марије Терезије припојени су манастиру Шенђурцу 1778. године.

Манастир Бездин почео се градити 1532. године на левој обали Мориша, непосредно уз село Мунару, на поседима Браће Јакшића. Страдао је у аустро-турском рату од 1716. до 1718. године, али је обновљен од стране Јована Текелије, заповедника Поморишке границе и његовог брата Остоје из Арада. У манастиру је постојала богата библиотека архивска збирка, преписиване су црквене књиге и организовани монашки течајеви.

Манастир Ходош-Бодрог подигнут на левој обали Мориша, недалеко од Бездина, 1523. године од стране Јакшића. Манастир је био познат по најбогатијој библиотеци. Након раздвајања цркава, Ходош је 1887. године припао Сибијској митрополији, а старословенски језик замењен је румунским. Током свог постојања српски православни манастири су са великим успехом вршили духовну и просветитељску мисију.

Манастир Бездин

Манастир Ходош

Нови појмови

задужбина – поклон једне важне личности или владара народу.

задужбинар – особа која поклања.

ПИТАЊА И ЗАДАЦИ

1. Сврстај у табелици, манастире средњовековне Србије, по стилу изградње.

Рашки стил	Српско-византијски стил	Моравски стил

2. Образложи назив Фрушке горе као „Српска Света гора“.
3. Наведи најзначајније знаменитости Фрушкогорских манастира.
4. Који су садашњи српски манастири на простору румунског дела Баната?
5. Прочитај, пажљиво, текст, а затим изради задатке:

Манастир
Врдник

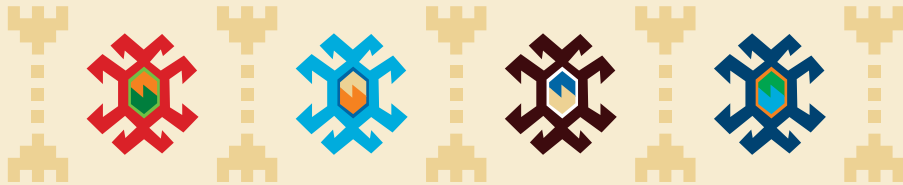
„А када мир би међу царевима турским и римским, тада многи хришћани вратише се к Варадину, и калуђери у Срем, житељи фрушкогорских манастира. Тада и ми вратисмо се к Варадину. У Срему у Фрушкој гори нађосмо манастир Врдник који је запустео коначно, од многог времена у шуми, и посводу дрвета порасла. И овај манастир обновисмо, и покрисмо, и ћелије подигосмо како могасмо: а тако и трпезарију подигосмо како могасмо, по могућности, и све од дрва, а мало нешто зидом од земље, а остало плетером и блатом земним.“

ucionicaistorije.wordpress.com

- а. Истражи природне границе области Срем.
- б. Опиши обнову манастира Врдник.
- в. Истражи и нацртај план једног манастира.

6. Пронађи више информација о Фрушкој гори. Нацртај мапу Фрушке горе на којој да назначиш најпознатије Фрушкогорске манастире.

- Стварање писма, прво глагољице, а потом ћирилице, довело је до писања првих словенских књига
- Списи српске оригиналне књижевности: летописи, повеље, родослови, житија: Мирослављево јеванђеље, Вуканово јеванђеље, Летопис попа Дукљанина.
- Књиге су украшаване заставицама, минијатурама и иницијалима.
- Најважнији сачувани споменици уметности раног средњег века су цркве и манастири.
- Током времена развила су се три стила у архитектури манастира средњовековне Србије: рашки (Студеница, Милешева), српско-византијски (Грачаница, Дечани), моравски (Раваница, Љубостиња).
- У Угарској српски племићи и свештенство подигли су многобројне манастире и храмове; на подручју Фрушке горе (прозване Светом гором) подигнуто их је чак седамнаест величанствених манастира: Крушедол, Јазак, Врдник.
- Бројни манастири су настали и на тлу данашњег румунског дела Баната: Златица, Кусић, Базјаш, Шенђурац, Бездин, Ходош-Бордог.

1. Наведи три српска манастира која су припадала Пећкој патријаршији као и њихове ктиторе.

а)

б)

в)

2. Избаци уљеза и напиши образложење.

Гргетег Врдник Милешева Крушедол Ново Хопово Мала Ремета

.....

3. Објасни проучене појмове и користи их у реченици. летопис
родослов повеља

4. Повежи проучена житија и њихове средњовековне писце.

Житије Светог Симеона

Константин Филозоф

Житије Светог Саве

архиепископ Данило II

Животи краљева и архиепископа српских

Свети Сава

Житије Стефана Лазаревића

Доментијан и Теодосије

5. Пажљиво прочитај следеће тврдње. Ако сматраш да је тврдња тачна, заокружи ДА, ако сматраш да је тврдња нетачна, заокружи НЕ.

а) Манастир Бездин налази се у близини Темишвара. ДА НЕ

б) Према легенди, манастир Базјаш саградио је Свети Сава. ДА НЕ

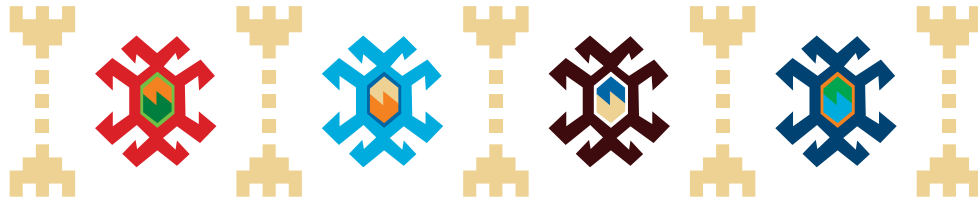
в) Манастир Златица назван је по Златном потоку. ДА НЕ

г) Манастир Шенђурац садржи део моштију Светог Ђорђа. ДА НЕ

6. Образложи тврдњу да је уметност у средњем веку имала верски карактер.

.....

ЛИТЕРАТУРА

1. А. Петровић, В. Лучић, П. Петровић, Историја, уџбеник за шести разред основне школе, БИГЗ школство, Београд, 2011
2. А. Петровић, В. Лучић, П. Петровић, Историја, уџбеник за седми разред основне школе, БИГЗ школство, Београд, 2011
3. Иван Мирков, Историја и традиције српске мањине за шести и седми разред, Ed. LVS, Crepuscul, Ploiești, 2006
4. I. Hațegan, C. Petroman, Istoria Timișoarei, Ed. Banatul, Timișoara, 2008
5. S. Iașin, Familiile nobiliare sârbești din Banat în sec. XV-XVI, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015
6. С. Бугарски, Љ. Степанов, Срби у Темишвар - Граду, ССР, Темишвар, 2011
7. Љ. Церовић, Срби у Румунији, Матица Српска, Нови Сад, 1997
8. Ј. Пејин, Преглед прошлости Срба у Банату, Ведес, Београд, 2003
9. В. Крестић, Срби у Угарској 1790-1918, Матица Српска, Нови Сад, 2013
10. V. Neumann, Istoria Banatului, Ed. Academiei Române, București, 2016

Istoria și tradițiile minorității sârbe - manual pentru clasa a VI-a (limba sârbă)

ISBN 978-606-31-0749-8

9 786063 107498